

BILDER FÖR ALLA?

**En studie i hur ABM-institutioner digitaliserar sina
äldre fotografiska samlingar**

Ann-Louise Eringsmark

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom
ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Håkan Håkansson

År: 2014

© Ann-Louise Eringsmark

Title

Pictures for all? A study of how ALM institutions digitize their historical photographic collections

Abstract

The purpose of my thesis is to study how different cultural heritage institutions digitize their historical picture collections. Many of these collections contain thousands or even hundreds of thousands of photos and it can be a great strain on any institution's resources to digitize them. I wanted to see if they use any kind of standard and if not - would a national standard be a help or a hindrance? Also I wondered what principles were behind the selection of photos chosen for digitizing and for what users it was done.

I interviewed informants from a library, a museum and an archive about their reasons to digitize their photographic collections. All of them claimed that the main reason for this task was to make the photographs available. However, they didn't seem to have planned for whom they were making the photos available or even have formulated criteria for what photos to include.

Theoretically I leaned on Terry Cook's essay about how archival science has shifted through four phases or paradigms. We have now entered the fourth paradigm, where archives are digital community archives and the archivist has been transformed to community facilitator. I consider that the meaning of this is that archives ought to be available on the Internet and that the archivist's role is to help citizens to use the archives and to contribute to them.

After studying the three institutions, I came to the conclusion that even though the photographic collections are now published on the net, they cannot be said to be easily available as they are hard to find for the average user. Furthermore, I found there is a discrepancy between the key words used by the institutions and the users, thereby making the collections even more inaccessible.

Master's thesis

Keywords

Archival studies, photographic collections, digitization, accessibility, digital cultural heritage, standards.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4
Bakgrund.....	4
Syfte och forskningsfrågor.....	6
Viktiga begrepp.....	7
Tillgänglighet.....	7
Digitalisering.....	7
Autenticitet.....	8
Standarder	9
Litteraturoversikt	11
Standarder	11
Fotografier.....	12
Digitalisering av bildsamlingar	12
Teoretiska perspektiv	18
Metodbeskrivning	21
Undersökning	24
Lunds universitets bibliotek.....	24
Regionmuseet i Kristianstad	25
Höganäs kommun	25
Etiska aspekter	26
Intervjuer.....	26
Databasstudier.....	31
Diskussion och analys	37
Avslutning	42
Litteraturförteckning	44
Bilagor	48

Inledning

Av alla bilder som tagits sedan 1800-talet togs en tiondel förra året.

Ovanstående är ett citat ur Fred Ritchins *Bending the Frame* och det publicerades i Sydsvenskan i deras översikt av året som gått den 29 december 2013. För de flesta människor är det idag självklart att en sammanställning över det gångna året presenteras i bilder, liksom det är självklart att ta foton på sin familj, semester och högtider men även till vardags. Numera är de flesta bilder digitala och kan sparas på en dator, ett usb-minne eller liknande och det är även enkelt att dela med sig av dem. Situationen är en helt annan för de foton som togs under de första hundra åren sedan fotografins tillkomst i mitten av 1800-talet. De finns kvar på glasplåtar, negativfilmer eller som papperskopior och löper stor risk att förstöras om ingenting görs. Den till synes enkla lösningen är att digitalisera dem, men detta kräver stora resurser speciellt i form av arbetstimmar.

Digitalisering ska inte ses som något slutmål även om bevarandenaspekten är viktig. Lika viktig är den möjlighet som digitalisering ger för att tillgängliggöra stora mängder bilder till alla intresserade var de än befinner sig. Detta framgår också i den strategi för ett levande kulturarv som regeringen tagit fram och där står att det övergripande "målet med den nationella strategin är att kulturella verksamheter, samlingar och arkiv i ökad utsträckning ska bevaras digitalt och tillgängliggöras elektroniskt för allmänheten" (Kulturdepartementet, 2011).

Bakgrund

Det är omöjligt att veta hur många digitala foton som tas varje dag i världen, men det rör sig troligen om hundratals miljarder. Det finns tiotals miljarder bilder uppladdade enbart på sociala nätverkssajter som Facebook och Flickr, och globalt lever vi i en värld som numera är fullständigt genomsyrad av fotografier. (Snickars, 2009, p. 172). Historiska bildsamlingar kan omfatta allt från tusentals till miljontals bilder, och av dessa är många original och har dessutom ett unikt värde som artefakter. Det är därför inte deras estetiska värde utan deras karaktär som vittnesbörd av historiska skeenden och som dokumentära källor som gör samlingarna så värdefulla för forskare. Dessutom har bilderna i dessa samlingar ofta inte blivit utvalda av estetiska skäl eller som exempel utan samlingarna är ofta i möjligaste grad kompletta och det är just denna fullständighet som gör dem till värdefulla historiska källor (Ostrow, 1998, pp. 1, 3).

Troligen är de flesta av de foton som tas idag privatbilder, men ändå kommer nog en del av dem att betraktas som vårt kulturarv i framtiden. Det är enklare att se äldre bilder som ett kulturarv eftersom det inte togs så många foton under 1800-talet och

första hälften av 1900-talet. De flesta människor anser nog att dessa bör bevaras, men det för med sig en del praktiska svårigheter. Om de ska digitaliseras uppstår stora krav på resurser i form av arbetstimmar och pengar, för det handlar förmodligen om åtskilliga miljoner foton enbart i Sverige. Många av de här bilderna finns dessutom på glasplåtar och negativfilmer vilka förstörs allt mer för varje år. Detta gör att man inte kan dröja för länge eller dra ut på bevarandeprocessen eftersom det finns en påtaglig risk att en stor del av vårt kulturarv förstörs. Frågan är hur bilderna ska kunna räddas. Ska kulturarvsinstitutioner göra det genom att massdigitalisera många bilder med knapphändig metadata eller göra ett kritiskt urval där de försöker få med så mycket metadata som möjligt till varje bild? Och är det självklart att en digitalisering gör att bilderna blir mer tillgängliga?

Vissa aspekter av detta problem har tagits upp i samverkansprojektet *Bilddatabaser och digitalisering - plattform för ABM-samverkan*, som drevs av Kungl. biblioteket, Nationalmuseum, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet åren 2001-2002. Projektets syfte var att börja bygga en gemensam plattform för digital bildhantering där standarder, normer och regelverk kunde utvecklas i samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer. Detta arbete innebar att man "skulle:

- komma överens om en gemensam terminologi för området att användas i projektet
- enas kring vissa obligatoriska och gemensamma dataelement, auktoriteter och regelverk
- sammanställa rekommendationer för gemensamma strategier vid val av standarder och kvalitetskrav för produktion och lagring av digitala bildfiler"

(Kungl. biblioteket, 2001-2002, p. 14).

Till skillnad mot min undersökning som rör äldre fotosamlingar har ovanstående projekt främst varit inriktat mot att "utreda och sammanställa rekommendationer för kvalitet och standard för digitala avbildningar. Med digitala avbildningar avses digitalt lagrade fotografiska avbildningar av objekt ingående i kulturarvsinstitutionernas samlingar" (Kungl. biblioteket, 2001-2002, p. 237). I slutrapporten har resultatet blivit att olika begrepp har definierats och en terminologi har fastställts, objekt har delats in i olika kategorier, man har tagit fram en lista på dataelement som bör användas vid registrering av personnamn, undersökt gemensamma datastrukturer för att finna minsta gemensamma nämnare avseende dataelement samt tagit fram en tesaurus för motivindexering.

En kartläggning som Kulturnät Sverige gjorde 1999 fann fler än 200 digitaliseringsprojekt inom ABM-sektorn. Många arkiv, bibliotek och museer har digitaliserat delar av sina samlingar och presenterar dem, med eller utan bildfiler, i form av databaser. Det är ofta likartat material som kulturarvsinstitutionerna hanterar och för den användare som söker information spelar det knappast någon roll vem som förvaltar materialet rent fysiskt. För en användare är tillgänglighet genom att materialet är sökbart från flera håll viktigast, och då är det ett problem att det saknas effektiv samordning mellan institutionerna. Om institutionerna samarbetade skulle digitaliseringsarbetet kunna rationaliseras och användare skulle få möjlighet att samsöka i deras samlingar. Detta skulle ge flera kunskapsmässiga fördelar då det

skulle bli möjligt att göra komplexa sökningar bland olika typer av källmaterial. (Kungl. biblioteket, 2001-2002, p. 7).

Redan år 1995 antog The Library of Congress i USA programförklaringen *The National Digital Library Program - A Library for All Americans* vari man fastslog att det var viktigt att skapa ett nationellt digitalt bibliotek för att skapa bredare elektronisk åtkomst till kunskap och information. Sådan åtkomst skulle 1) höja utbildning, lärdom, konst och vetenskap enormt, 2) bevara och tillgängliggöra unikt källmaterial om vår arvedel, 3) göra USA mer konkurrenskraftigt på världsmarknaden och 4) främja en bildad befolkning. (Ostrow, 1998, p. 1). Motsvarande mål borde även gälla i Sverige.

Syfte och forskningsfrågor

Mitt syfte med denna uppsats har varit att undersöka hur verksamheter från olika delar av ABM-sektorn digitaliserar sina äldre fotografiska samlingar. Eftersom det finns nära band mellan kulturarvsinstitutionerna arkiv, bibliotek och museum har jag velat få med samtliga för en bred undersökning av deras syn på digitalisering av bildsamlingar. Då det inte varit praktiskt möjligt att göra en kvantitativ undersökning av alla kulturarvsinstitutioner i landet har jag valt ut en verksamhet från varje del för en kvalitativ studie. Genom intervjuer har min avsikt varit att gå på djupet för att förstå problematiken med digitalisering.

Det går att dra paralleller mellan de bildsamlingar som finns i arkiven och bibliotekens bokbestånd. Det är sedan länge vedertaget att biblioteken katalogiserar sina böcker enligt en nationell standard och jag har därför intresserat mig för om det finns någon typ av standard arkiven använder för sina bildsamlingar. Mina forskningsfrågor blir således:

- Om det funnits en nationell standard - skulle det förenkla eller försvåra en digitalisering?
- För vem digitaliseras bilderna?
- Vilka principer ligger bakom urvalet av bilder?
- Finns det några hinder för en digitalisering?

Bildsamlingar finns på samtliga typer av institutioner inom ABM-sektorn och en snabb sökning på google.se genererar tusentals sökningar. De flesta kommuner tycks ha fotosamlingar i sina kommunarkiv, men det har även museer, hembygdsföreningar och vissa bibliotek. För att alla dessa bilder ska kunna tillgängliggöras krävs digitalisering vilket därmed blir en viktig fråga inte bara för arkiven utan för de andra ABM-institutionerna också.

Mitt forskningsprojekt är relevant för hela ABM-området då en förståelse för vad som ligger bakom digitaliseringsprocessen av fotosamlingar kan vara till stor nytta för både små och stora institutioner. Som situationen är nu är det upp till varje institution att välja vilka kriterier man vill utgå från vid digitalisering, t ex använder sig Lunds universitets bibliotek främst av motiv för Per Bagges samling

(Universitetsbiblioteket, 2013) medan Malmö Museer har utgått både från olika teman och från fotograf. (Malmö stad, u.d.).

Teoretiskt kan man dela upp mitt projekt i dels standardisering, dels digitalisering. Enligt Brunsson & Jacobsson (1998, p. 9) är standardisering en aspekt av institutionell reglering, dvs en central form för styrning och samordning i samhället. Bowker & Star (2000, pp. 13-14) instämmer att standarder är ett sätt att klassificera världen och tar upp flera dimensioner av termen, däribland att en standard

- är överenskomna regler för produktion av textuella eller materiella objekt
- omfattar mer än en praktik eller aktivitet
- har skapats för att saker ska kunna fungera tillsammans oberoende av avstånd och heterogenitet
- har en inbyggd tröghet som gör den svår att förändra

Birdsey et al (2000, pp. 123-124) pekar på att bevarande är en väsentlig uppgift för de flesta samlingar och att en växande medvetenhet om vikten av bevarande säkrar en ökad överlevnad av äldre foton. Men även om det går att begränsa ytterligare skador på ömtåliga bilder och negativ kan man inte handskas med dem och därför startas olika projekt för digitala bildarkiv.

Viktiga begrepp

Här diskuteras några begrepp vilka är centrala för mitt vidare resonemang när det handlar om att digitalisera bildsamlingar. Det gäller *tillgänglighet* som bör stå i relation till vem som ska använda sig av de digitaliserade samlingarna, *digitalisering* och *autenticitet* samt vad *standarder* kan förstås som.

Tillgänglighet

Ledordet framför andra när det gäller digitaliseringsprocessen av våra bildarkiv är *tillgänglighet* (Strandroth, 2009, p. 113). Då kan man fråga sig vad tillgänglighet innebär och för vem bildarkiven ska tillgängliggöras. Dahlgren (2009, pp. 60-62) diskuterar om det inte borde handla om flera olika typer av tillgängliggörande snarare än *ett* tillgängliggörande. Hennes utgångspunkt är i likhet med Kirschenbaums (2008, p. 21) att digitalisering av foton måste förstås som en kulturell process och inte bara som en teknik för förmedling. Eftersom det finns stora mängder bilder är det både ekonomiskt och personellt omöjligt att digitalisera allt och de allra flesta museer, arkiv och bibliotek måste därför göra ett urval. När den förvaltande institutionen baserar digitaliseringen på urval kan processen beskrivas som en ökad reglering och kontroll över tillgången till materialet, och digitalisering handlar därför snarare om en kontrollerad tillgång än om en ökad tillgänglighet i allmänhet.

Digitalisering

Det är idag möjligt för kulturarvsinstitutioner som arkiv, bibliotek och museer att göra sina samlingar tillgängliga i digital form och detta har medfört en lång rad positiva effekter. Den digitala tekniken har blivit ett smidigt arbetsredskap för anställda inom kultursektorn när det gäller att sammanställa information om ett objekt

och därefter länka det till andra relaterade objekt. Tekniken ger användare möjlighet att söka efter dokument och föremål från olika sökingångar. För att en digitaliseringsverksamhet ska bli framgångsrik krävs att uppdragsgivaren definierar klara mål eftersom digitalisering omfattar betydligt mer än bara den fototekniska processen. Det är en arbetsprocess i flera etapper som alla är väsentliga för att materialet ska bli användbart. I processen ingår förutom urvalsprinciper och fototeknik även kvalitetssäkring och planering av det långsiktiga bevarandet. (Kungl. biblioteket, 2001-2002, p. 13).

Det är lika viktigt att ha kunskap om olika typer av media för långtidslagring och hur man handskas med dem, som det är att vara uppmärksam på de system som behövs för att återsöka informationen när digital information ska lagras. Man måste även ha uppnått en förståelse för projektet och teknikens möjligheter för att kunna ha kontroll över systemadministration, gränssnitt och internationella standarder för filformat. (Birdsey, et al., 2000, pp. 126-127).

Dessutom bör man ha i tankarna att i digitala bilder ersätts originalens kontinuerliga ton av separata pixlar, vilket gör att bildernas värde som artefakter går förlorade och att mediet kan utsättas för sömlösa manipulationer. Jämfört med de tidigare metoder som fanns för att manipulera bilder är det betydligt enklare att förändra digitala bilder och resultatet kan vara i stort sett omöjligt att upptäcka. Det kan också vara svårt att vid en digitalisering få med alla kommentarer som kan finnas på baksidan eller på det papper som bilden är monterad på. Detta problem kan överkommas genom att man lägger till en separat inskanning av fotots baksida eller lägger till informationen i en databas. Oavsett vilket alternativ man väljer kommer det att öka resursanvändandet och tidsåtgången. (Ostrow, 1998, pp. 6, 8-9, 11).

Enligt Dahlström är den nuvarande trenden hos nationella bibliotek och större forskningsbibliotek att använda sig av massdigitalisering där man genom att ha automatiserat metoderna kan digitalisera stora mängder dokument på relativt kort tid. Idén bakom metoden är att inte göra några urval utan att digitalisera samtliga handlingar. Denna process utelämnar intellektuella, tolkande och kvalitativa aspekter som expertkommentarer, sammanhang, analyser och beskrivande textkodning. Den erbjuder inte heller någon möjlighet att producera ny metadata eller lägga till ytterligare information om originalet. Det är emellertid ett begränsat antal institutioner som har intresse, kompetens och resurser för att implementera massdigitalisering. Många objekt och samlingar kräver såväl stora resurser som manuellt arbete för att kunna digitaliseras och man kan då tala om kritisk digitalisering. Vid en sådan digitalisering implementeras åtskilliga steg på ett manuellt, intellektuellt och kritiskt sätt och vid varje steg görs någon form av urval. (Dahlström, et al., 2012, p. 462).

Autenticitet

När det gäller en digital bilds autenticitet kan tvivel uppstå om det finns uppenbara fel i den metadata som medföljer, och det finns sällan tillgänglig information på nätet som gör det möjligt att avgöra om en bild är autentisk eller inte. Det gör att tekniska specifikationer blir mycket viktiga och därför bör institutioner som digitaliserar bilder även tillhandahålla fullständig information om sig själva, om samlingen som digitaliseras och tekniska specifikationer rörande bilden samt dessutom använda

sådana tekniker som kryptering och märka med vattenstämplar. Denna kvalitetskontroll är också nödvändig eftersom man kan förmoda att de digitala bilderna kommer att överleva originalen, vilka fortsätter att försämrats och till slut kommer det inte längre vara möjligt att avgöra om de verkligen har återgetts korrekt när de digitaliserats. Det är därför nödvändigt att ha kompletta tekniska specifikationer om originalet för att kunna verifiera förhållandet till den digitala bilden även efter att denna har migrerats ett antal gånger. Idealiskt borde en stor mängd information finnas till varje digitaliserad bild; till exempel titel, media, dimensioner, upphovsman, begränsningar, bildnummer och dessutom bör bilden kunna sökas via motiv, ämnesord, nyckelord och bildens plats i samlingens sökverktyg. (Ostrow, 1998, pp. 11, 21, 25).

Dock förväntas större delen av de dokument som förvaras i bild databaser inom ABM-sektorn inte vara av det slag att de kommer att få ett juridiskt bevisvärde. Därmed kan autenticitetsfrågan reduceras till en lägre nivå som främst handlar om datasäkerhet och att det säkerställs att det finns tillräcklig metadata från när en bild skapas så att det både går att identifiera den och hantera den över tid. (Kungl. biblioteket, 2001-2002, p. 276).

Standarder

En standard är en slags regel som talar om för oss hur vi ska bete oss i olika situationer. Den är tänkt att gälla vid flera tillfällen och gäller oftast fler än en person och man kan därför säga att regler har en likriktande innebörd (Brunsson & Jacobsson, 1998, p. 13). Men även om man vanligen tror att standardisering innebär att introducera likformighet så undervärderar man då till vilken grad standardisering medför komplexa differentieringstekniker (Lampland, 2009, p. 124). Busch (2011, p. 10) menar att det blir uppenbart att standarder är ofullständiga och trevande när man inser att de gör mätande jämförelser och därmed implicit eller explicit integrerar en metafor eller liknelse.

Standarder liknar direktiv och normer på flera sätt men skiljer sig också något från dem. Både direktiv och standarder är explicita; vanligen nedskrivna, men medan direktiv är tvingande och ofta knutna till någon form av sanktioner ses standarder som frivilliga och bör följas för att det ligger i mottagarens intresse. Normer är däremot internaliserade och har till skillnad mot direktiv ingen tydlig avsändare utan ses som en del av vår kultur. Det är svårt att bryta mot normer och därför kan de uppfattas som tvingande men de är ändå frivilliga i den betydelsen att vi tycks följa dem för att vi vill. (Brunsson & Jacobsson, 1998, p. 15). Busch (2011, p. 23) anser också att skillnaden är att normer tillämpas på människor och inte på saker, medan standarder tillämpas på bådadera och även på interaktionen mellan människor och saker.

Enligt Brunsson & Jacobsson (1998, p. 16) är det inte alltid nödvändigt att skilja mellan direktiv, normer och standarder i verkligheten eftersom de kan ha samma innehåll och deras betydelse kan skifta över tid så att en standard kan bli norm eller övergå till att bli ett direktiv.

Star & Lampland (2009, p. 5) skriver att standarder precis som liknande typer av kompressioner och händelserepresentationer kännetecknas av att de:

- är uppbyggda (nested) inuti varandra
- är ojämnt distribuerade över det sociokulturella landskapet
- är relativa, dvs en standard som passar en person bra kan vara en mardröm för en annan person
- är i allt högre grad länkade till och integrerade med varandra tvärs över många organisationer, stater och tekniska system
- kodifierar, förkroppsligar och föreskriver etik och värden, vilka kan ha stor betydelse för enskilda människor

Standardisering förutsätter att det finns mottagare som kan handla relativt självständigt. Ofta motiveras standarder med i huvudsak fyra argument; de är ett effektivt instrument för informationsöverföring, de utgör en viktig metod för samordning, t ex så att olika produkter blir kompatibla med varandra, de innebär en förenkling så att det blir färre varianter att välja mellan och slutligen motiveras standarder med att de utgör den bästa lösningen av ett problem, den bästa tekniken eller det bästa sättet att organisera. (Brunsson & Jacobsson, 1998, pp. 19, 23-24).

Det finns emellertid också argument mot standardisering och när det gäller t ex likriktning anser förespråkarna att det är bra eftersom det kan ge stordriftsfördelar medan andra ser det som icke önskvärt då det tar bort utrymmet för innovationer. Kritikerna tar också upp frågan hur vi kan veta att standardiserarna vet bäst och pekar på dåliga lösningar som röd-gröna ljussignaler och QWERTY-tangentbordet. (Brunsson & Jacobsson, 1998, pp. 25-26).

Det är nästan omöjligt att specificera exakt när en standard börjar användas eftersom de inte brukar tas i bruk fullt färdiga. Istället blir de diskuterade, förhandlade och frammanlade över tid. Trots det är ett utkast viktigare än vad namnet antyder då det oftast är denna version som implementeras, för därefter sker vanligen bara smärre förändringar när standarden anpassas, korrigeras och så småningom stabiliseras. (Pargman & Palme, 2009, p. 182).

Litteraturöversikt

Litteraturen för denna uppsats omfattar tre områden; nämligen standarder, fotografier och digitalisering av bildarkiv. Det viktigaste området för min undersökning är digitalisering av bildarkiv och därför ägnas mest utrymme åt det. För att få en utgångspunkt läste jag om standarder så att jag kunde tillämpa den kunskapen på de resultat jag fick fram. När det gäller fotografier så faller själva mediet utanför min undersökning då jag ville se på digitalisering av fotografier oavsett om bilderna finns i form av papperskopior, negativ, glasplåtar eller något annat material.

Standarder

När det gäller standarder är *Standardisering* av Brunsson & Jacobsson (1998) den första svenska bok som analyserar standardisering som en viktig företeelse i det moderna samhället. I den diskuteras hur standarder, som en speciell typ av regler, skapas och sprids för att åstadkomma en central form för styrning och samordning. Nya standardprojekt bör vara sprungna ur ett behov från användarna och inte vara ideologiskt initierade. Expertkunskap omformas till abstrakta, generella och nedskrivna regler, vilket är ett viktigt kännetecken för standardisering. Om mottagarna har samma uppfattning om standardiserarnas expertstatus som de själva har blir benägenheten att följa standarder större. Eftersom standarder ofta är en viktig del av den samhälleliga diskursen inom olika områden är sällan bristande information ett problem för den som vill följa standarder. Däremot kan standardiserarnas begränsade ansvar bli problematiskt då det är frivilligt att följa standarder och detta kan göra att användare inte bryr sig om att påtala brister. (Brunsson & Jacobsson, 1998, pp. 65, 136, 158, 168).

I *Standards and their stories - how quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life* tar Lampland & Star (2009 red.) upp en mängd olika exempel på hur man kan använda standarder både för människor och produkter. De olika kapitlen som är skrivna av forskare i USA och Europa bygger på frågor som tagits upp i tidningsartiklar och rör bland annat hur människor klassificerats utifrån ras, sjukdomar och kroppsstorlek. Även om standarder är relativa i hur de påverkar individer och organisationer innebär det inte att de förekommer godtyckligt utan det finns alltid någon form av ekonomi och miljö som påverkar varje individuellt användande av en standard. Standarder har blivit ett centralt särdrag i det moderna sociala och kulturella livet och eftersom standardisering ses som både värdefullt och nödvändigt ifrågasätts processen sällan (Star & Lampland, 2009, pp. 7, 10).

En annan aspekt är att standarder alltid är ofullständiga och otillräckliga redan från början då standardisering handlar om att försöka begränsa ett specifikt fenomen inom vissa snävt begränsade dimensioner. Det läggs ner mycket arbete på att göra en

standard möjlig och sedan måste den följas upp då standardisering är en återkommande praktik som påverkas av komplexa händelser och sociala strukturer. (Star & Lampland, 2009, p. 14). Detta gäller kanske speciellt inom informations-system där standarder befinner sig i ett ständigt flöde då de måste migrera mellan "communities" och olika plattformar (Millerand & Bowker, 2009, p. 165). Privilegiet att sätta standarder är väsentligen länkat till social makt och standarder används som ett instrument för auktoritet t ex för att skilja mellan normalt och abnormt eller mellan generella och marginaliserade former av kunskap (Lengwiler, 2009, p. 96). Redaktörernas slutsats är att standardiseringsprocessen liksom infrastruktur är ett medel som är avsett att blekna bort i glömska allt eftersom de blir mer allmänt använda (Lampland & Star, 2009, p. 207).

Busch (2011) argumenterar i sin bok *Standards - Recipes for Reality* att standarder inte bara formar den fysiska världen utan även våra sociala liv och till och med oss själva. Han jämför dem med recept och framhåller att en maträtt kan smaka på olika sätt beroende på vem som har lagat maten även om de följt samma recept. I sin genomgång tar Busch upp standarder ur ett historiskt perspektiv och går sedan igenom hur standarder används inom olika fält som medicin, utbildning, jordbruk och mode. Han visar också att standarder är nära knutna till makt och undersöker förhållandet mellan standarder och demokrati.

Fotografier

Det ges ut många böcker som handlar om allt som rör fotografier och fotografering från alla möjliga aspekter. Bland de nyare finns t ex *Why Photography Matters* av Jerry L Thompson (2013) som tar upp fotografiet ur en konstnärlig synvinkel, men författaren hävdar även att hur vi tolkar ett fotografi förklarar hur vi förstår allting annat (anything). Enligt Thompson är fotografering en nutidskonst som uppstod samtidigt som urbant liv. Den sågs som den ultimata genvägen då den skapade bilder automatiskt och dessa bilder var mer exakta än handritade utan att man behövde spendera tid på lång utbildning. Han bygger sin bok på *Why Photography Matters as Art as Never Before* av Michael Fried (2008).

Fred Ritchin, som är Professor of Photography and Imaging vid New York University, har gett ut ett antal böcker. Däribland finns *After Photography* (2009) om hur ny teknik och digitalisering har påverkat vårt sätt att se på foton samt *Bending the frame* (2013) om hur fotografens roll har förändrats genom digitalisering och globalisering. Eftersom det finns närmast ett oändligt antal böcker och artiklar som behandlar foton och fotografering och detta inte ingår i området som jag ämnar undersöka tar jag inte upp fler.

Digitalisering av bildsamlingar

Mats Dahlström, universitetslektor vid Bibliotekshögskolan i Borås, är den som myntat begreppen massdigitalisering och kritisk digitalisering. I essän *Editing libraries* skriver han om hur ABM-institutioner i allt högre grad genom digitalisering blir förlagsredaktörer som inte bara levererar material till allmänheten utan också skapar själva kulturarvet. Eftersom bibliotek har svårt för att se sig själva i rollen som utgivare så tar de inte heller den uppgiften på allvar vilket enligt Dahlström kan få svåra konsekvenser (Dahlström, 2011, p. 91).

Dahlström exemplifierar massdigitalisering med *Google Book Search* som det ultimata sättet att genom automatiserade metoder digitalisera enorma mängder dokument. Genom att operera i industriell skala där så många steg som möjligt i processen har automatiserats kan den inte inkludera intellektuella aspekter som urval, tolkning, kontextuella beskrivningar eller korrekturläsning. Det går inte heller att lägga till nya metadatum eller annan bibliografisk information om källdokumentet. Dessa svagheter har kritiserats och därför förordar en del att man bör göra en kritisk digitalisering, då man aktivt använder sig av de val som kan göras både när det gäller urval av källdokument och under den redigering som ofta krävs under digitaliseringen. (Dahlström, 2011, pp. 94-95).

Kort sagt är en kritisk digitalisering kvalitativ då den koncentrerar sig på vad som är unikt och villkorligt i dokumenten medan massdigitalisering är kvantitativt i sitt uppdrag att fånga vanliga, reguljära och förutsebara egenskaper i stora mängder dokument. Det kan tyckas som dessa två processer är varandras motsatser men Dahlström ser dem snarare som två poler vid var sin ände av skalan, och de flesta digitaliseringsprocesser befinner sig någonstans mellan dem på skalan (Dahlström, 2011, p. 99).

Dessa frågor behandlar Dahlström även i *As We May Digitize - Institutions and Documents Reconfigured* som han skrivit tillsammans med Joacim Hansson och Ulrika Kjellman. Här jämförs digitaliseringen med 1900-talets mikrofilmning och antikens avskrifter, men fokus ligger på hur digitalisering av samlingar bidrar till hur den digitaliserande institutionen uppfattas och hur digitaliseringen inte bara förändrar kulturarvet utan även institutionens sociala karaktär och dess roll. En institution som digitaliserar sina samlingar tillgängliggör inte bara ett existerande kulturarv utan bidrar också till att aktivt forma och skapa detta arv. Därför möter en brukare av en digitaliserad samling material som har avkodats och tolkats i varierande grad. (Dahlström, et al., 2012, pp. 456-457, 465).

Museer och bibliotek prioriterar ofta olika vid digitalisering, men om mer standardiserade metoder kunde användas skulle det ge användare möjlighet att samtidigt söka i olika kulturarvssamlingar på nätet. Här påpekas också att även om en kritisk digitalisering kan ses som den slutgiltiga digitala framställningen som gör att vi inte behöver mer information från källdokumentet så kan en massdigitalisering ibland vara mer fördelaktig, just eftersom den inte väljer ut, intervenerar och tolkar materialet utan ger forskare tillgång till allt källmaterial. (Dahlström, et al., 2012, pp. 459, 464)

En av de få svenska böcker som behandlar digitalisering av fotografier är *I bildarkivet - om fotografi och digitaliseringens effekter* av Dahlgren & Snickars, (2009 red.). Här tas upp nya strömningar inom forskningen av digitala bilder, bl a historiografiska perspektiv och fotografiska bilders materiella aspekter. Den har också ett uttalat syfte att få nya tankar kring metoder och tillvägagångssätt att cirkulera inom ABM-sektorn. Olika forskare diskuterar digitala fotografier och ser på deras historia, deras roll som framtidens kulturarv, hur de kan användas, om de blir mer tillgängliga osv. Eftersom denna bok tar upp frågor som är centrala för min undersökning kommer jag att gå

igenom vissa kapitel i större detalj än vad jag ägnar andra texter som rör mitt forskningsområde.

I inledningen tar Anna Dahlgren, lektor och docent vid Konstvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, och Pelle Snickars, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Umeå universitet, upp fallet med en man som laddade ner flera tusen bilder från National Portrait Gallerys databas och sedan lade ut dem på Wikipedia. Han blev raskt stämnd då museet ville tjäna pengar på användarlicenser och förfäktade uppfattningen att någon slags upphovsrätt bör följa med när gamla målningar och fotografier blir digitalt reproducerade. När boken skrevs var tråtan inte avgjord, men Dahlgren & Snickars (2009, p. 13) framhåller att arkivmaterial som digitaliseras förvandlas till ett slags mediematerial och att all digitalisering ska ses som "en arkivarisk process som påverkar, och ibland rentav förändrar det material som placeras framför kameran eller under skannern".

Nina Lager Vestberg skriver i kapitlet *Flytande fotografier - originalitet och upphovsrätt i det digitala arkivet* om hur föreställningen om en bilds originalitet är nära knuten till det analoga fotografiet vilket har lett till en problematisering av originalitetsbegreppet när man övergått till digital teknik. Enligt Vestberg är det meningslöst att tala om ett originalfotografi eftersom alla fotografier är kopior per definition. Individuella fotografier kan ändå uppnå status som original när de är resultatet av olika sociala, kulturella och individuella processer. Emellertid gäller detta inte digitala bilder då en digital fil kan replikeras i det oändliga utan någon försämring eller materiell förändring. Detta medför att det inte längre handlar om en kopia som är snarlik originalet utan snarare om en klon som är identisk med originalet. Det gör att upphovsrätten som bygger på det konkreta arbete som olika yrkesgrupper tillförde den materiella produktionsprocessen inte längre är relevant. Vestberg menar att "själva idén om upphovsrätt är ett historiskt fenomen, knutet till specifika teknologier, instabila begrepp och inte minst lokalt varierande juridiska lagar". (Vestberg, 2009, pp. 35-38, 45).

Tillgängliggörande har nästan blivit synonymt med digitalisering skriver Anna Dahlgren i kapitlet *Tankar om tillgänglighet och fotografier i arkiv*. Hon framhåller här att digitaliseringen av fotografier i arkiv är en kulturell process (p. 62). Det är därför omöjligt att tala om en ursprunglig kontext vilken bevaras även om bilden flyttas till en ny kontext. Förutom att fotografiets betydelse påverkas av sin kontext är det mycket viktigt att uppmärksamma att arkivet som härbärgerar bilderna inte är neutralt utan påverkar bildernas betydelser. Det gör även de skriftliga uppgifter som läggs in i databasen för att fungera som sorteringsverktyg och därmed möjliggör sökningar efter andra utgångspunkter än de ordningssystem som satts upp av arkivet. (Dahlgren, 2009, p. 72).

Anna Dahlgren diskuterar också tillgänglighet i termer av mottagare och tar upp frågan om för vem fotografier tillgängliggörs digitalt. De bilddatabaser som finns i arkiv, museer och bibliotek har i regel en begränsad användargrupp som består av institutionens egen personal, forskare och en särskilt intresserad allmänhet, medan webbaserade bilddatabaser vänder sig till en bredare publik. Ofta är emellertid gränssnittet påfallande lokalt, t ex med all text på svenska, vilket utesluter många. Det förutsätts alltså att olika typer av användare ska kunna nås av ett och samma

gränssnitt. (Dahlgren, 2009, pp. 62-63). Detta kan vara problematiskt eftersom användare kan ha olika bakgrunder och mycket varierande förkunskaper. Förmodligen är en akademisk forskare inte intresserad av samma typ av metadata som en släktforskare. Den som har möjlighet att besöka en arkivinstitution kan vanligen få hjälp av utbildad person att hitta rätt sökvägar medan den som vill använda en digital bild databas hemifrån får klara sig på egen hand.

Dahlgren (2009, p. 75) påpekar också att digitaliseringen inte bara innebär en effektivisering av bildhanteringen för kulturarvsinstitutionerna utan den har även en bevarandenaspekt, då skört material kan bevaras för framtiden utan att slitas av solljus, klimatförändringar och fysiskt hanterande. För kulturarvsinstitutionerna har förmodligen folkbildning och kommersiell bildförmedling varit den främsta drivkraften vilket gör att efterfrågan i hög grad har styrt digitaliseringsarbetet (Dahlgren, 2009, p. 81). Det leder till frågan om vad som kommer att hända med de fysiska arkiven när de väl har digitaliserats och digitaliseringen tar i anspråk allt större ekonomiska och personella resurser.

Denna fråga närmar sig Cecilia Strandroth från ett annat håll när hon i kapitlet *På forskningsresa i det digitala bildarkivet - ett brukarperspektiv* tar upp att det blivit vanligt att påtala de fysiska arkivens slutenhet och svårtillgänglighet. Dessa tankar om arkivets svårtillgänglighet har uppstått parallellt med att det har blivit tillgängligt på nätet. Numera kan man säga att bildarkiv verkligen blivit tillgängliga för alla eftersom det inte spelar någon roll var på jorden en brukare befinner sig för att kunna ta del av arkivens innehåll (Strandroth, 2009, pp. 108-109). Strandroth (2009, p. 114) skriver också att man egentligen skulle "kunna betrakta den digitaliserade bilden som det yttersta fullbordandet av idén om fotografiet". Då bilden inte är materiell kan den inte skadas eller gå sönder, det går att mångfaldiga den i oändlighet och den kommer alltid att vara det perfekta fönstret mot världen och historien eftersom det är bildinnehållet som bär på anspråket att vara ett potentiellt arkivariskt dokument. Hon motsäger sig emellertid till viss del då hon även tar upp att ett fysiskt foto förmedlar ytterligare en historia genom de spår som människor har lämnat på det i form av skador, noteringar på baksidan och senare ändringar. Just detta kan ge en kopia av ett foto ett värde som andra versioner saknar. (Strandroth, 2009, p. 102).

Pelle Snickars är i avslutningskapitlet *Digitala fotografier - en mediehistoria* kritisk till den onödigt kostsamma digitaliseringsinsats som professionella institutionsfotografer utför på olika minnesinstitutioner. Han menar att denna mer kvalitativa verksamhet bör minska till förmån för kvantitativ digitalisering och att det behövs färre fotografer och fler skanneroperatörer. Enligt Snickars (2009, p. 166) kommer ABM-sektorn inte att kunna etablera sig på allvar i den digitala domänen om inte det digitala innehållet blir större. Slutligen tar Snickars (2009, p. 188) upp den kraftiga ökningen av bilder på webben från 1996 då det fanns mellan 10 och 30 miljoner bilder fram till början av 2005 då Google indexerade mer än en miljard bilder i sin bildsök.

Det finns åtminstone ett par tidigare uppsatser som ligger nära mitt ämne. Annie Lindberg har skrivit en masteruppsats om *Bilden av historien* (2012) där hon tittar på hur kulturarvsinstitutioner använder sig av Flickr för att tillgängliggöra foton. Sandra

Söderman har i sin magisteruppsats *Fotots väg från arkivboxen till allmänheten* (2010) undersökt hur arkivinstitutioner traditionellt har handskats med äldre fotografier och sedan undersökt en digitaliseringsprocess och studerat digitaliseringens följder. Även Helena Ferm och Marie Åstrand har i masteruppsatsen *Are you diggin' it?* (2012) tittat på digitaliseringsinitiativ. I deras fall handlar det om vilka anledningar svenska kommunarkiv har för att digitalisera och hur de gör sina urval, vilket författarna hävdar är en del av att skapa vårt kulturarv.

År 2003 gav Hege Oulie i Norge ut *Digitalisering av fotosamlingar*, och den har sedan kommit ut i en ny uppdaterad version år 2009. Det uttryckliga målet med boken är att säkra kvalitet och standardisering i digitaliseringsarbetet och den tar därför upp konkreta problem. Det är alltså en handledning med praktiska råd om bland annat skanning, teknik, programvara, upplösning, arbetsrum och rutiner vid digitaliseringsprojekt. Oulie (2009, p. 46) påpekar att kostnaderna för långtidsförvaring av digitala medier kan bli högre än för analogt material, som kan ligga i arkiv i flera årtionden utan att man gör något, medan det digitala materialet måste ha löpande uppföljningar. Olika lagringsmedier har en tendens att bli omoderna ganska fort och Oulie (2009, p. 48) sätter därför upp som tumregel för en säker lagring att filerna ska lagras i tre exemplar på minst två olika lagringsmedier.

Samlingar av historiska bilder är värdefulla som vittnesmål om en svunnen tid och som historiska källor, men det behöver inte innebära att de har något större estetiskt värde menar Stephen E Ostrow i *Digitizing Historical Pictorial Collections for the Internet*. Det har sällan gjorts något urval utan man har försökt få en så komplett samling som möjligt och det är just denna fullständighet som gör en sådan samling värdefull. Samtidigt är dessa samlingar svåråtkomliga för forskare eftersom de är så omfattande, fysiskt sköra och ofta bara rudimentärt beskrivna och katalogiserade. En digitalisering kan visserligen medföra en del nackdelar som förlust av kontext, risk för manipulering m m, men enligt Ostrow överväger ändå oftast den enorma fördelen av att bilderna är lätt åtkomliga var man än befinner sig. (Ostrow, 1998, pp. 1-2, 8, 10).

Kan den beskrivning som arkivarien gör av fotografierna i en samling påverka bildernas betydelse och hur de uppfattas? Allen C Benson (2009, pp. 152-153) delar i *The Archival Photograph and Its Meaning: Formalisms for Modeling Images* upp den arkivariska beskrivningen av fotografier i tre koncept: 1) processen att värdera, godkänna, jämföra, analysera, klassificera, bevara och lagra fotografier 2) avsikten att förse bildsamlingar med administrativ kontroll och förse forskare med tillgång och sökverktyg 3) skapa representativa dokument med sökhjälp, katalogkort och inventeringar. Benson menar att eftersom det inte finns en internationell standard för denna typ av beskrivningar används istället två vanliga modeller, nämligen katalogisering och sökhjälpsverktyg. När ospecifika system därmed används för att beskriva fotografier måste dessa system tänjas för att man ska kunna klämma in den information som är specifik för fotografier. Detta förfarande har allvarliga brister och därför finns det förmodligen i arkiv runt om i världen miljontals bilder utan någon information som kan uppmärksamma forskare på deras existens. (Benson, 2009, pp. 161, 170).

Ser man på digitala bilder på annat sätt än på analoga? Detta undersöker Paul Conway i *Modes of Seeing: Digitized Photographic Archives and the Experienced User* med hjälp av sju fallstudier. Han skriver att de synliga egenskaperna hos ett digitaliserat fotografi innebär en framställning av en framställning, i vilken originalets motiv som sågs genom kameran, har färdats till den nutida tittaren genom tid, rymd och teknologi. När det gäller hur man ser på bilder kom Conway fram till att vana användare ser den information som bilderna ger och denna är beroende av användarens eget synfält. En bilds värde kan också bero på de känslor som den väcker hos tittaren, och digitaliserade arkivariska foton har en särskilt stark emotionell kraft som textbaserade dokument ofta saknar. (Conway, 2010, pp. 429, 437).

Melissa Terras diskuterar nyttan av digitalisering i essän *Should we just send a copy? Digitisation, usefulness and users* där hon framhåller att en stor andel, kanske upp till 50 procent, av allt digitaliserat kulturarv som finns online aldrig någonsin eftersöks. Hon anser att det kan bero på att en digitaliserad bild aldrig är särskilt användbar förrän det har knutits en rikhaltig information till den. Dessutom har det visat sig att de söktermer som allmänheten använder sig av inte är samma metadata eller nyckelord som institutioner använder. Detta ställer stora krav på brukarna som får anstränga sig för att kunna få fram information av intresse för dem. (Terras, 2010, pp. 24-25).

Förutom ovanstående artiklar har det skrivits en del om arkivariska fotografier, t ex Tim Schlaks *Framing photographs, denying archives: the difficulty of focusing on archival photographs* och Terry Cooks *We are what we keep; we keep what we are; Archival appraisal past, present and future* men då dessa inte har direkt samband med mitt forskningsområde lämnar jag dem därhän.

Teoretiska perspektiv

Terry Cook, professor i historia vid University of Manitoba och medlem av Royal Society of Canada, har gjort sig känd för att ha omvandlat vår förståelse av arkiv som lagerlokaler för gamla handlingar till att bli fokus för vetenskaplig uppmärksamhet. Han ser arkiv som maktcentra och arkivarier snarare som uttolkare än passiva förvaltare när det gäller att handskas med överflödet av nutida dokument. Cook har lyckats ompositionera arkivarieyrket för att det ska kunna klara digitaliseringens utmaningar. (University of Manitoba, 2010).

Då min uppsats är arkivvetenskaplig har jag tagit min teoretiska utgångspunkt från Terry Cooks artikel *Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms*¹. I denna artikel från 2013 argumenterar han för att arkivparadigmen under de senaste 150 åren har genomgått fyra olika faser; från juridiska arv via kulturminnen och samhälleligt engagemang till att bli medborgararkiv. Samtidigt har arkivariens roll förändrats från att vara passiv förvaltare till aktiv värderare till samhällelig förmedlare för att bli *community facilitator* (någon som hjälper medborgarna att bidra till ett bättre samhälle). Detta har också medfört att arkivens fokus har flyttats från bevis till minnen vidare till identitet och medborgare (Cook, 2013, p. 95).

Jag anser att arkivariens roll som *community facilitator* hänger nära samman med arkivens tillgänglighet och deras funktion som medborgararkiv. Med den nya tekniken och digitalisering öppnas helt nya möjligheter för arkiven att tillgängliggöra sitt material, men frågan är i vilken utsträckning detta sker och för vem. Som Anna Dahlgren (2009, p. 62) skriver har tillgängliggörande nästan blivit synonymt med digitalisering. Detta hänger också nära samman med att efterhand som visuella samlingar blir allt mer sårbara för skador, samtidigt som deras ekonomiska värde och utsatthet för stölder ökar, så accelererar trenden mot inskränkningar i tillgången till original (Ostrow, 1998, p. 20).

Cook menar att när det handlar om att skapa ett allomfattande arkivparadigm är termer som *minne*, *identitet* och *arkiv* problematiska då de är dåligt definierade vare sig de står själva eller i olika kombinationer. Många forskare har ägnat mer uppmärksamhet åt processen att skapa ett minne eller formera en identitet än åt slutresultatet som kan vara en staty, en historisk plats eller ett arkivdokument. För en del arkivarier tycks begreppen *minne*, *identitet* och *samhälle* inte vara relevanta då arkiv traditionellt har ägnat sig åt att förvärva, beskriva och bevara handlingar som vittnesbörd. Denna traditionella syn på arkiven som neutrala och objektiva utmanas

¹ Cook använder ordet *community* vilket kan stå för såväl samhälle som en gruppering.

av en växande skara forskare och medborgare. Cook anser att gränsen mellan opartiska arkiv å ena sidan och forskare eller samhällselig tolkning å andra sidan kan vara betydligt mer porös och interaktiv än man oftast tror. Som ett resultat av detta kan arkiv som begrepp, praktik eller profession blomstra i vår digitala tid. (Cook, 2013, pp. 96-97).

Cook föreslår att sedan slutet av 1800-talet har arkivens identitet skiftat mellan fyra paradigmer eller ramverk och han kallar dessa strukturer för *bevis*, *minne*, *identitet* och *samhälle*. Det första paradigmets nyckelord var *evidence* (bevis) och det dominerade fram till 1930-talet. Det bygger på att arkiven efter franska revolutionen framstod som statliga institutioner vars handlingar var tillgängliga åtminstone för en elit bland medborgarna. Arkivens roll var att bevara alla handlingar utan att ändra eller bryta kontexten och på så sätt vårda "Sanningen". Därmed blev arkivvetenskap en beskrivande vetenskap vars syfte var att bevara originalhandlingar så att deras värde som vittnesbörd inte skulle gå förlorat utan att de kunde stå som juridiskt autentiska och pålitliga källor. (Cook, 2013, pp. 105-107).

Det andra paradigmets nyckelbegrepp var *memory* (minne) och det frodades från 1930-talet till 1970-talet. Under den här tiden formligen exploderade den mängd handlingar som producerades av staten, vilket framtvängde en förändring av det första paradigmat. Ett urval var nödvändigt då arkiven bara kunde spara några få procent av den totala mängd dokument som producerades. Arkiven var därför inte naturligt skapade utan deras innehåll hade bestämts av arkivarier som gjort kritiska urval. Därmed blev bedömning ett utmärkande karaktärsdrag för det andra paradigmat. (Cook, 2013, pp. 107, 109).

Under denna tid utökade också både privata och statliga arkiv sina samlingar från att huvudsakligen ha innehållit skriven text till att även omfatta fotografier, ljudupptagningar, arkitekturritningar och rörliga bilder vilket ytterligare förstärkte deras dimension som kulturarv och minnesinstitutioner i kontrast till deras administrativa roll. Detta paradigm utmärktes av att handlingar bedömdes som historiska källor och att historikern-arkivarien subjektivt skapade kulturella minnen snarare än bevakade ärvda juridiska bevis. (Cook, 2013, p. 109).

Från 1970-talet och framåt steg arkivarien fram som en professionell expert. Arkivsamlingar kom att mer direkt reflektera samhället i all dess pluralism och mångfald och därför fanns inte en sanning utan flera olika sanningar. Samtidigt skiftade fokus från värdering och urval till att dokumentera medborgare lika mycket som staten. I denna digitala tid blev dokumenten i överväldigande grad elektroniska och datagenererade vilket underminerade det traditionella perspektivet på dokument som bevis knutna till stabila medier. (Cook, 2013, pp. 109-110).

Detta tredje arkivparadigm utmärks av att det var utpräglat fokuserat på arkiv som en samhällselig resurs. Samtidigt gick arkiven från att vara kulturarvsresurser som understödde den akademiska eliten till att bli en samhällselig grund för identitet och rättvisa. Nyckelordet för detta tredje paradigm är därför *identity* (identitet). (Cook, 2013, pp. 112-113).

Nu menar Cook att arkivparadigmet åter håller på att ändras även om det ännu inte finns ett fullt utvecklat fjärde paradigmet. Detta bygger på att nya kommunikationsvägar uppstår och att genom Internet kan varje person bli sin egen författare, fotograf, utgivare, filmskapare och arkivarie. Var och en skapar sig ett online arkiv liksom oräkneliga organisationer, föreningar och aktivister, vilka skapar gemensamma dokument för att hålla samman sina grupper. Därför höjs nu röster som vill att arkivarier ska ge upp sina roller som experter med kontroll och makt för att istället dela arkiveringen med såväl faktiska *communities* som med virtuella *communities* i cyberrymden. (Cook, 2013, p. 113).

I detta nya digitala, politiska och pluralistiska landskap måste arkivarier omvandla sig från experter, som finns på institutioner vilka samlar in arkivmaterial, till att istället bli mentorer eller *facilitators* som arbetar ute i samhället och ser arkivering som en process som delas med många medborgare. Experiment har också visat att möjligheten för medborgare att delta online genom *tagging* eller att lämna kommentarer har gett mycket värdefull information som arkivarier annars inte skulle ha haft vare sig tid eller resurser att få fram. Nyckelbegreppet för det kommande fjärde paradigmet är *community* (samhälle) och kan ses som en demokratisering av arkiven anpassade för det sociala synsätt, de kommunikationsvägar och medborgarkrav som ställs i den digitala tiden. (Cook, 2013, pp. 114-116).

Cook ser på paradigmskiftet ur arkivens och arkivariernas synvinkel men Davis-Perkins, Butterworth, Curzon & Fields pekar på att den nya teknologin har gjort minnessamlingar tillgängliga för allmänheten och att det har skett en dramatisk ökning i efterfrågan på sådana samlingar. Tidigare var det specialister som forskare, genealoger och historiker som kunde utnyttja samlingarna, men idag kan vem som helst som har tillgång till en dator göra efterforskningar efter eget intresse och med material som finns på nätet bygga upp sin egen historia (Davis-Perkins, et al., 2005, p. 278). Här höjer emellertid Davis-Perkins et al ett varnande finger och påpekar att minnesinstitutioner visserligen ofta gör sitt urval för digitalisering baserat på vad de tror att användarna vill ha, men det innebär att användarna i sin tur bara kan göra val utifrån de bilder som digitaliseringsgruppen har valt ut. Användarnas val blir därför bara meningsfullt om motiven bakom urvalen är trovärdiga, tydliga, bestående över tid och opolitiska. (Davis-Perkins, et al., 2005, p. 281).

Metodbeskrivning

För att undersöka hur olika typer av kulturarvsinstitutioner går till väga vid digitalisering av fotosamlingar vore ett alternativ att skicka ut enkäter till alla verksamheter i Sverige som har sådana samlingar. Det skulle kunna göras om jag hade haft obegränsat med resurser och tid, men i praktiken var detta genomförbart, då det skulle ha varit ett enormt tidskrävande arbete enbart att få fram vilka verksamheter som har sådana samlingar. Därför har jag valt att granska en institution från varje del av ABM-sektorn, dvs ett arkiv, ett bibliotek och ett museum och av rent praktiska skäl har jag begränsat mig till verksamheter som finns i Skåne.

Vid mitt urval har jag använt mig av Robinsons tillvägagångssätt för kvalitativt urval i fyra punkter. Den första punkten var att definiera området för undersökningen vilket i mitt fall blev ABM-verksamheter i Sverige. Nästa punkt var att avgöra urvalets storlek. Då jag hade begränsat med tid bestämde jag mig för en institution från vardera verksamhetsområde. Därefter skulle jag välja en urvalsstrategi och då passade det bäst med en skiktad strategi utifrån geografiskt område vilket blev Skåne. Den sista punkten gick ut på att rekrytera deltagare från mitt urval. Robinson påpekar att det är viktigt att intervjupersoner informeras om studiens ändamål, vad deltagande innebär, att det är frivilligt, hur anonymiteten skyddas och övriga fakta som är av betydelse för att de ska kunna fatta ett välgrundat beslut om att delta. (Robinson, 2014, pp. 26, 32, 35).

Detta urval pekade på att det inte var någon kvantitativ metod jag borde använda utan en kvalitativ. Enligt Alvesson & Sköldberg (2007, p. 10) är det inte självklart hur kvalitativ metod ska definieras, men ett centralt kriterium är beaktande av och fokusering på öppen, mångtydig empiri. De framhåller också att ett viktigt särmerke för de kvalitativa metoderna är att de utgår från studiesubjektens perspektiv medan forskarens idéer om vilka dimensioner och kategorier som ska stå i centrum ofta är utgångspunkt för kvantitativa studier.

Då jag behövde få in uppgifter från olika institutioner var det lämpligast att göra intervjuer med vissa nyckelpersoner som har insikter i forskningsområdet. För mitt syfte passade den semi-strukturerade intervjuformen bäst då man använder en frågemall (se bilaga) för att säkerställa att samma frågor ställs till samtliga informanter. Även om intervjuerna styrdes av frågemallen behövde jag inte bestämma ordalydelse eller ordningsföljd i förväg. Denna typ av intervjuform gjorde det möjligt för mig att fråga vidare beroende på hur situationen utvecklades, och vilken bild av världen som informanten gav och de nya idéer som dök upp (Merriam, 2006, p. 88). Av personlig erfarenhet vet jag att det blir bäst intervjuer när man träffas personligen och intervjupersonen har avsatt tillräckligt med tid för att man ska kunna prata i lugn och ro. Jag tog därför tidigt i mitt arbete kontakt med den som var ansvarig för

bildarkivet på var sin ABM-verksamhet, i det här fallet blev det Lunds universitetsbibliotek, Regionmuseet i Kristianstad och Höganäs kommuns bildarkiv. Dessa tre finns på förhållandevis nära håll och jag kunde träffa dem utan allt för stora kostnader avseende såväl tid som pengar. De får därför representera de tre verksamheterna inom ABM-sektorn vilket känns rimligt med tanke på denna uppsats omfattning.

Jag träffade de tre informanterna på deras respektive arbetsplats och spelade in intervjuerna som tog en knapp timme vardera. Därefter har jag transkriberat varje intervju i sin helhet för att enklare kunna arbeta med materialet. Jag valde att inte göra en helt exakt transkribering, dvs jag har inte tagit med pauser, utfyllnadsord som "hmmm", "ju" och liknande, och jag har också skrivit något mer korrekt svenska än vad som är fallet när det gäller talspråk, allt för att underlätta läsande och förståelse. Då det framgår vilka verksamheter informanterna finns på är de inte helt anonyma, men jag anser inte att det är något problem i det här sammanhanget. Det var för övrigt bara en av informanterna som uttryckte en önskan om att inte namnges i uppsatsen. De tre informanterna är ansvariga för respektive bildarkiv, och det är i den funktionen de uttalar sig. Om de talar för sin verksamhet eller om det är deras mer personliga tankar har jag inte möjlighet att avgöra. Jag upplevde inte att någon av informanterna tyckte att frågeställningarna var kontroversiella utan fick tvärtom ett intryck av att de var mycket engagerade i digitaliseringen av sina bildarkiv och gärna pratade om processen.

För att se hur olika institutioner har genomfört sin digitaliseringsprocess har jag även studerat de digitala bildarkiv som har lagts ut på nätet av de verksamheter där jag har gjort intervjuerna. Därigenom kunde jag se ifall det fanns några diskrepanser mellan vad som kommit fram i intervjun och hur det ser ut i verkligheten. Eftersom dessa bildarkiv finns på internet krävdes enbart tillgång till en uppkopplad dator för att jag skulle kunna studera och analysera dem. Sammantaget gör intervjuerna och analysen av bilddatabaserna att det handlar om fallstudier av ett arkiv, ett bibliotek och ett museum.

Enligt Merriam (2006, pp. 3-4) är en fallstudie en undersökning av en specifik företeelse, och detta avgränsade system väljs för att det är viktigt och intressant. När man fokuserar på en kvalitativ fallstudie inriktar man sig snarare på insikt, upptäckt och tolkning än på att göra en hypotesprövning, och därför passar fallstudien bättre till situationer där man inte kan skilja variablerna rörande företeelsen från kontexten. En kvalitativ fallstudie kan definieras som en intensiv, helhetsinriktad beskrivning och analys av en enda företeelse eller enhet. Merriam (2006, pp. 28-29) pekar på att fallstudien i fyra viktiga avseenden skiljer sig från annan vetenskaplig kunskap; nämligen att de är partikularistiska, deskriptiva, heuristiska och i hög grad förlitar sig på induktiva resonemang då det gäller mångfasetterade informationskällor.

En svaghet med kvalitativa fallstudier är att de begränsas av forskarens sensibilitet och integritet. Det finns också en risk att forskaren i sin beskrivning av fallstudien förenklar eller överdriver vissa faktorer, vilket gör att en läsare kan dra felaktiga slutsatser. Läsare kan också tro att en fallstudie redogör för hela företeelsen, när den i själva verket bara behandlar en aspekt av den. (Merriam, 2006, p. 47). Med avseende på detta har jag under mitt analysarbete försökt ha i tankarna att verkligheten inte är något objektivt fenomen för den här typen av forskning utan att det istället är så att vi

omger oss med olika tolkningar av verkligheten. Just att vara medveten om skevheten (bias) i forskningen och hur denna skevhet påverkar och förvränger det vi hör och hur vi uppfattar informanten är det bästa motmedlet mot denna skevhet. (Merriam, 2006, p. 53).

Undersökning

För att få in aspekter på digitalisering av bildsamlingar från samtliga verksamheter inom ABM-sektorn gjorde jag tre intervjuer. Först kommer en presentation av de tre verksamheterna. Därpå ett avsnitt om etiska aspekter då framför allt upphovsrättslagen diskuteras mycket av informanterna. Därefter följer intervjuerna som i stort sett följer frågemallen. Samtliga tre informanter är ansvariga för bildarkivet inom sin verksamhet. För att slippa skriva ut "informanten vid x-verksamheten" ett stort antal gånger vilket bara skulle försvåra läsandet har jag tilldelat dem var sin förkortning. Informanten vid Lunds universitetsbibliotek är UB, informanten vid Regionmuseet i Kristianstad är RM och informanten från Höganäs kommun är HK. Avslutningsvis har jag studerat och analyserat varje verksamhets bild databas.

Lunds universitets bibliotek

Lunds universitets bibliotek är ett nätverk som omfattar ett trettiotal bibliotek varav Universitetsbiblioteket är ett specialbibliotek. Universitetsbiblioteket grundades samtidigt med universitetet 1666 och dess stora samlingar omfattar cirka 130 000 hyllmeter, spänner över tvåtusen år och omfattar i stort sett alla språk och ämnesområden. Redan 1698 blev Universitetsbiblioteket ett pliktleveransbibliotek och ska fungera som lånecentral både nationellt och internationellt. I Universitetsbibliotekets uppdrag ingår att bevara, informera om och tillgängliggöra sitt material. Förutom pliktexemplaren, ett exemplar av allt svenskt tryck, finns på Universitetsbiblioteket handskrifter, personarkiv, olika specialsamlingar, en stor mängd utländsk forskningslitteratur och tillgång till LUB:s elektroniska samlingar. Då Universitetsbiblioteket är ett offentligt forskningsbibliotek har alla som fyllt 18 år rätt till läsesalslån och datortillgång och den som är bosatt i Sverige kan även låna hem litteratur. (Lunds universitets bibliotek, u.d.)

Det bedrivs en rad projekt vid Universitetsbiblioteket för att öka tillgängligheten, skapa bättre förutsättningar för bevarande och ge högre säkerhet. Inom projekten inventeras tidigare utforskade arkiv, boksamlingar katalogiseras och känsligt material konserveras för att få längre livslängd. Ett viktigt projekt är digitaliseringen där en stor mängd material fotograferas och läggs ut på nätet. Detta gör att ömtåliga handskrifter, brevsamlingar, böcker och bilder kan studeras utan risk för att originalen ska bli förstörda. I samband med detta ges materialet ofta bättre förvaring och skydd, samtidigt som digitaliseringen innebär att samlingarna kan studeras av vem som helst, oavsett var personen befinner sig. Tekniken med digitalisering gör att vårt kulturarv kan bevaras för framtiden, men det är ett kostsamt, tidskrävande och tekniskt avancerat arbete. Utan ekonomiskt stöd från olika stiftelser, fonder och företag skulle

Universitetsbiblioteket inte kunna bedriva dessa långsiktiga satsningar. (Lunds universitets bibliotek, u.d.)

Regionmuseet i Kristianstad

Museet är en stiftelse som har tre huvudmän; Kristianstads kommun, Region Skåne och Skånes hembygdsförbund. Regionmuseet har sina största utställningslokaler i centrala Kristianstad och i samma byggnad finns även Kristianstads konsthall. Verksamheten omfattar också Åhus museum, Järnvägmuseet, Filmmuseet och tre utemuseer. Varje år erbjuder museet närmare 250 programpunkter som riktar sig till olika målgrupper. Museets pedagoger genomför visningar av utställningar men är också ute på skolor och vid arkeologiska undersökningar. I museets samhällsuppdrag ingår att samla in fakta och öka kunskapen om länets konst- och kulturhistoria, näringsliv och olika samhällsförhållanden. Museet arbetar med att ge stöd åt de kommuner i länet som inte har egen antikvarisk kompetens i kulturmiljöfrågor, och är remissinstans åt länsstyrelsen i ärenden som rör Kulturminneslagen, Miljöbalken och kulturmiljöbidraget. (Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2009).

Faktarummet *Minnesluckan* är museets minnesbank vilken förmedlar skånsk historia i nutid. Här finns flera databaser som ständigt fylls på med nya fakta allt eftersom museets samlingar digitaliseras. Bildarkivet, som finns i *Minnesluckan*, innehåller ungefär en halv miljon bilder. Med hjälp av Kulturarvs-IT har cirka 80 000 foton och negativ skannats in och är nu sökbara på nätet. (Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2009).

Höganäs kommun

Höganäs är en kommun i Kullabygden i nordvästra Skåne och har cirka 25 000 invånare. Från början var Höganäs ett enkelt fiskesamhälle, men i slutet av 1600-talet började man bryta stenkol och hundra år senare startade en gruvindustri. I början av 1800-talet anlades Sveriges första järnväg mellan gruvorna och hamnen i Höganäs. Då försäljningen av stenkol började gå dåligt på 1820-talet startade den keramik-tillverkning som Höganäs numera är mest känt för. 1936 fick Höganäs sina stadsrättigheter. (Höganäs kommun, u.d.)

Verksamheten i kommunen är uppdelad på flera förvaltningar. Kommunarkivet tillhör kommunkansliet som i sin tur tillhör kommunledningskontoret. Höganäs kommuns bildarkiv ligger emellertid inte under kommunarkivet utan tillhör Kultur- och fritidsförvaltningen. Förvaltningen ansvarar förutom för kommunens bibliotek även för kultursamordning. I *Årsredovisningen* för 2012 framgår att ett av förvaltningens mål är att "sprida kultur- och fritidsutbud genom att erbjuda digitala och virtuella möjligheter såsom digital bio och sociala medier, evenemang och utställningar" samt att kommunledningskontoret har som ett mål att "medborgarna ska ha tillgång till ett snabbt webbaserat nyhetsflöde". Höganäs bildarkiv har cirka 9 000 bilder från början av 1900-talet och framåt från Höganäs och Kullabygden. (Höganäs kommun, u.d.).

Etiska aspekter

Fotografiskyddet reglerades fram till den 1 juli 1994 i en särskild lag, men nu finns skyddsbestämmelserna i Upphovsrättslagen, URL (Renman Claesson, 2005, p. 18). URL (SFS 1960:729, u.d.) gör skillnad mellan fotografiska verk och fotografiska bilder. Den grundläggande upphovsrättsliga förutsättningen för skydd är originalitet vilket alltså är ett krav på verkets ursprunglighet och individualitet. Hit räknas fotografiska verk vilka ses som ett resultat av en personlig, skapande insats av upphovsmannen själv. Skyddet för sådana verk varar under upphovsmannens livstid plus 70 år efter dödsåret. Fotografiska bilder skyddas däremot endast under 50 år från det år bilden togs. Fotobildskyddet ställer inte några krav på konstnärlighet utan gäller alla fotografier, också det ringaste amatörfoto, bilder tagna med mobilkamera, röntgenbilder o s v. (Levin, 2011, pp. 81, 95).

Det finns en särskild övergångsregel för de fotografier som framställts före 1 juli 1994 om de har ett konstnärligt eller vetenskapligt värde enligt de äldre bestämmelserna, men ändå inte anses som verk. Skyddstiden för dessa omfattar femtio år efter fotografens död eller från det datum bilden framställdes. För denna typ av bilder finns inget särskilt skydd i URL (SFS 1960:729, u.d.) vilket medför att fotografier som tagits efter den 1 juli 1994 enbart har upphovsrättsligt och närstående skydd. Det är fotografen som erhåller skyddet och i det ingår oavsett skyddsform att fotografen har exklusiv förfoganderätt och ideell rätt. Det ideella skyddet innebär att fotografen har rätt att bli namngiven och respekterad vid användning av dennes bilder. Däremot kan fotografen inte utöva sin ensamrätt för beställda porträttbilder utan tillstånd av beställaren eller dennes efterlevande. För bilder som togs före 1969 och varken är verk eller har ett konstnärligt och vetenskapligt värde finns inget skydd idag. (Renman Claesson, 2005, pp. 18-19).

Intervjuer

Det är stora variationer i de tre verksamheternas bildinnehav. Den absolut största bildsamlingen har Lunds universitetsbibliotek med flera olika bildsamlingar som totalt omfattar omkring 1 300 000 bilder, men jag har valt att koncentrera mig på Per Bagges samling, som är en äldre sammanhållen fotosamling. UB säger att de har antagligen 24 000 - 25 000 glasplåtar i den samlingen och att de hittills har skannat in 18 000 av dem och lagt ut på nätet.

Regionmuseet har cirka 600 000 bilder som skulle kunna skannas in. De flesta av de äldre bilderna är glasplåtar och av dessa har ungefär 146 000 bilder skannats in och lagts ut, säger RM. Förutom dessa finns alla digitalt födda bilder som de har dålig koll på, fortsätter RM och uppger att det tas bilder dagligen inom kulturmiljövården, men hon vet inte om det handlar om hundra eller 5 000 bilder.

Höganäs kommun har ett bildarkiv på cirka 15 000 bilder, och grunden i detta arkiv kommer från tre dagstidningar som tidigare fanns på orten. När redaktionerna lades ner fick kommunen överta deras bilder, och till dessa kommer foton från olika fotografer som verkat i bygden. Efter att ha gjort en kvalitetsbedömning kom man fram till att nästan 9 000 bilder höll så bra kvalitet att de skulle skannas och läggas

ut. Till skillnad från de andra verksamheterna består Höganäs kommuns bildarkiv nästan enbart av pappersbilder och en mindre andel negativ.

Orsaker till digitalisering

Efter att ha fått fakta om hur stora de olika bildarkiven är inledde jag intervjuerna med att fråga varför de hade skannat och lagt ut sina bilder på nätet. Svaren var i stort sett entydiga - det handlar om att tillgängliggöra bilderna. UB uttryckte att "vi vill så klart tillgängliggöra och dela med oss av bilderna, så att så många som möjligt ska kunna titta på dem och använda dem". Hon sa också att en anledning till digitaliseringen var att biblioteket ville få in mer information om bilderna och det sker genom att människor kan skicka in kommentarer om vad som finns på dem, dels motiven, dels på personer som inte tidigare är identifierade. RM utvecklade sitt svar och berättade: "Vi är en stiftelse egentligen, det är kommunen och landstinget som är våra huvudmän och regionen och vi får bidrag - det är det vi lever på. Vi måste göra det tillgängligt, det är vår skyldighet mot allmänheten".

För Höganäs kommun var också det främsta målet att göra bilderna tillgängliga, men HK lade även in aspekten att det var en form av arbetsmarknadsstöd. Deras projekt startade redan i slutet av 90-talet då det fanns ALU-tjänster (arbetslivsutveckling) och kommunen tog emot 3-4 personer med sådant stöd. Den formen av arbetsmarknadsstöd upphörde 1999 och det blev en lucka i digitaliseringsarbetet fram till 2003. Då hade HK tillträtt sin tjänst och det blev även möjligt att få arbetsmarknadsstöd för att ta emot fler personer med någon form av funktionsnedsättning. Dessa fortsatte skanningsarbetet och för fem år sedan betraktades arbetet som avslutat. HK framhöll att man kan ha arbetsmarknadsstöd för människor som hjälper dem med olika arbetsuppgifter men "det måste vara meningsfullt och det måste finnas ett mål med det och målet här var att någon gång göra det tillgängligt". Hon menade att man inte kan förklara pedagogiskt för en person att hen ska arbeta med fyrahundra bilder i ett halvår och att det sedan inte händer något med bilderna, för då blir det ingen arbetsglädje.

Nödvändigt stöd

På min direkta fråga om målet var i lika stor grad att göra bilderna tillgängliga som att vara arbetsmarknadsstödjande blev emellertid svaret nekande. "Nej, jag kan nog säga att det varit att tillgängliggöra. Det har varit vårt mål men om vi inte hade haft den hjälpen, det stödet så hade vi kanske haft 500 (bilder)." HK sade att digitaliseringsprojektet inte varit politiskt prioriterat, vilket inneburit att förvaltningen inte fått pengar till det utan att de fått lösa frågan själva. Om de inte hade fått arbetsmarknadsstöd hade de inte haft möjlighet att klara av det bland alla sina andra arbetsuppgifter.

På samma sätt är det för Regionmuseet som kunnat genomföra sitt digitaliseringsarbete tack vare ett projekt som heter *Kultur i city* och drivs av Riksantikvarieämbetet. "Vi ansöker om bidrag från dem till arbetsledarens lön och sen har vi anställda funktionshindrade eller på något sätt funktionshindrade människor som sitter och skannar, registrerar och vårdar våra bilder", berättade RM.

Även Universitetsbiblioteket har ansökt om externa medel för att klara av sitt digitaliseringsprojekt, men det har visat sig att som det ser ut nu har de inte

tillräckligt med medel för att kunna slutföra projektet. "Främsta hindret är så klart det ekonomiska", sade UB, som också har ont om personal för att kunna genomföra projektet. "Vi har tagit in en projektanställd utifrån men resten är de som redan arbetar här och har andra arbetsuppgifter så det kan också vara svårt att få det att gå ihop. Det ligger andra arbetsuppgifter som man måste ta itu med."

Urval

Därefter gick jag in på frågan om urval och vad som har styrt dem i deras beslut. Det visade sig att bevekelsegrunderna för det hade varit mer varierande. Universitetsbiblioteket valde t ex i första delen av projektet ut ungefär tvåtusen bilder med gatumiljöer från Lund, vilka man kände som mest intressanta eller angelägna att börja med. Sedan startade man från början och fortsatte att kronologiskt gå igenom bilderna och har nu kommit fram till 1924. Per Bagge dog 1936 men firman höll på fram till 1951.

RM menade att de först och främst tänker på att bilder inte ska vara stötande för någon och att ingen ska kunna lida men av det de lägger ut på nätet. "Sen är det ju det här med bildrättigheterna. Det är svårt för oss att veta vilka bilder vi får lov att lägga ut, särskilt de äldre bilderna, för museet har samlat och fått bilder långt innan det här pratet kom om rättigheter, upphovsrätt osv." När det inte finns några skriftliga avtal är det omöjligt för Regionmuseet att veta vem som har tagit en bild och vem som har rättigheterna idag. De har därför tagit beslutet att lägga ut bilder och om någon har invändningar mot en bild så plockas den omedelbart bort, men det har endast inträffat en gång.

Höganäs kommun har lagt ut samtliga av sina bilder som de ansåg höll tillräckligt hög kvalitet, men har försökt att inte få med kopior. "Vi har inte gjort en rent vetenskaplig bedömning eller analys", sade HK, "men vi har inte tyckt att det är väsentligt att ha trettio bilder på en och samma lekplats utan då har vi kanske tagit med tre stycken från olika vinklar, tagit med det som varit intressant, men det är vyer, personbilder och objekt från hela kommunen, hela Kullabygden".

Metadata

Samtliga verksamheter lägger ut den metadata som finns. Till Per Bagges fotosamling finns det liggare och efter att bilderna har skannats har en person gått igenom liggarna. De uppgifter som står där om vem som har beställt bilden, vem den föreställer, när den tagits m m läggs in och dessutom år, plats och ämnesområde. Även Höganäs kommun lägger ut så mycket fakta som möjligt och i synnerhet vilken fotograf som tagit bilden, men det händer att fotografen är okänd. Regionmuseet använder sig av databasen Sofie Reflex så att den som söker bilden får alla uppgifter. Tidigare hade man en TIF-bild, en JPG-bild och en textblankett och de tre var kopplade i webben och i databasen, men all information fanns i textfilen. De senaste två åren har man istället satt uppgifterna i bilderna så att metadatan sitter i själva bildfilen och syns på webben. Förutom att all information finns i textfiler lägger museet metadata som t ex nyckelord i TIF-bilden.

Målgrupp

Jag tog sedan upp frågan ifall de haft någon speciell målgrupp för sitt digitaliseringsarbete. UB sade att de inte haft någon målgrupp utan egentligen vänder sig till alla intresserade, men att det mest är allmänheten som hör av sig och inte studenter eller forskare. Inte heller Regionmuseet har tänkt sig att digitaliseringen är för någon speciell grupp, men har genom sitt samarbete med Historisk Bildbyrå plockat fram en del riktade bilder. Det handlar t ex om bilder av kungahuset, idrottsbilder i samband med OS eller tomtebilder vid jultid. När det gäller kulturmiljön är bilderna topografiskt ordnade och därför digitaliserade museet först alla bilder från Kristianstad och Åhus. Sedan började de på A med socknarna för att gå igenom dem i alfabetisk ordning.

HK menade att det är lätt att säga släktforskare men att det finns många fler grupper. Hon har varit med om att folk stoppat henne på stan och sagt att de skulle söka upp något speciellt för sitt arbete, men sedan blivit sittande och bläddrat bland bilderna. Hon framhöll att det är väldigt glädjande att de hör av såväl forskare från olika universitet som lokala butiksinnehavare som vill ha bilder på hur deras lokaler sett ut en gång i tiden. "Bredden på alla dessa målgrupper som vi har fått har varit överraskande och jätteroligt".

Gällande hur bilderna kan användas ger Universitetsbiblioteket människor möjlighet att köpa högupplösta versioner som kan användas t ex i en egen utgivning efter att biblioteket gett tillstånd. Höganäs kommun var mest inriktad på att underlätta för brukarna och HK jämförde med släktforskarna som i samma skifte själva började söka i databaser som Stora dödboken. RM sade också att den vanligaste förfrågningen är från allmänheten då en person som köpt hus och ska renovera det vill se hur det såg ut en gång i tiden. Museet har också fått allt fler förfrågningar från ideella föreningar, typ hembygdsföreningar, som vill se äldre bilder från sin ort.

Standarder

Därefter gick jag in på standarder och huruvida verksamheterna hade någon sådan att följa. UB menade att de har en egen standard som skapades när de började digitaliseringsprocessen. "Kanske inte så ovanligt - man gjorde upp en mall eller ett system och man tittade nog rätt mycket på Uppsala, som har haft en bilddatabas ute ganska länge, längre än vi, och man försökte då göra upp en slags rimlig lista på hur man bör gå till väga". På liknande sätt är det för Regionmuseet där den ansvariga RM sa: "Jag har försökt skriva en standardanvisning för hur vi ska registrera bilderna, men jag kan nog säga att för varje ny samling vi lämnar till digitalisering så får man fixa till den för där är alltid något som någon väldigt gärna vill ha med, men vi har ingen [standard] som är tagen och beslutad i styrelsen".

HK förklarade att de har en rutin hur man lägger in de inskannade bilderna. "Vi har försökt skriva på samma sätt, med årtal och fotograf och följa ett slags... men vi var så pass tidiga på 90-talet med själva databasen att vi fick be en programmerare att göra den så den finns inte på marknaden utan vi äger källkoden. Det är sårbart och sedan är det också synd för vårt kostar inte mer än kanske ett par telefonsamtal till oss och sen kanske vi för en symbolisk peng kan låta andra använda den".

Både UB och HK ansåg att det hade varit en fördel ifall det funnits en färdig standard för den här typen av digitaliseringsarbeten. "Då hade man sluppit att själv lägga ner arbete på att ta fram förhållningssätt eller regler för hur man ska göra", sa UB. HK ansåg att "det hade underlättat för då hade man kunnat koppla på kanske kommuner och regioner och statliga institutioner också så man hade haft en gemensam katalog". Hon jämförde med hur man knutit ihop Skånes nordvästkommuner i samma bibliotekskatalog vilket gjort livet mycket enklare. RM menade däremot "vi har hittat vår egen variant, vi följer riktlinjer som vi har tagit fram. [...] Vi ligger nog väldigt nära den här standarden som skulle kunna komma redan idag".

Ingen av informanterna trodde att en gemensam nationell standard skulle innebära några begränsningar eller hinder utan att det skulle göra det enklare för dem. HK påpekade att begränsningar oftast ligger i att datasystem och databaser är väldigt dyra. Den enda tveksamheten fanns hos UB som tog upp att lite av det lokala sammanhanget skulle kunna gå förlorat: "Det kanske finns något i verksamheten som motiverar att det ska se ut på ett visst sätt här i Lund [...] och det kan man förlora om man har en gemensam standard". Däremot menade hon att en standard skulle göra det "lättare både för användarna och för de som jobbar med digitaliseringen att använda samlingarna". Detta eftersom gemensamma databaser gör det lättare för användarna att känna igen sig och hitta olika sökvägar.

Resurskrävande

Det är tydligt att det krävs stora resurser för att digitalisera bildsamlingar, men informanterna tycker att bevarandenaspekten och tillgängliggörandet rättfärdigar det. RM sade "Dels räddar vi materialet, dels har allmänheten möjlighet att söka och komma åt det. [...] även om du bor i norra Sverige kan du söka våra bilder, de finns tillgängliga, det är värt jättemycket". Hon framhöll också att det även är värt väldigt mycket att kunna ge människor, som annars inte kunnat få jobb, en meningsfull sysselsättning.

UB menade man får tänka på vilket allmänintresse det finns, men att det också har att göra med bevarandefrågor. "Det var egentligen den stora orsaken till att det här projektet kom igång - att man ville bevara de här gamla bilderna och plåtarna. Om vi inte hade gjort någonting så hade de fördärvats eftersom de här plåtarna förstörs med åren och bryts ner, de här negativa försvinner". HK ansåg att man även måste se framåt och tänka på att dokumentera den tid vi lever i.

Hinder

De tre informanterna ser bara fördelar med digitaliseringen av bildsamlingar, men upplevde att det kan finnas en del hinder för digitaliseringsarbetet. "Framsta hindret är så klart det ekonomiska, att man måste ha tid, resurser, teknisk utrustning och personal för att kunna genomföra ett sådant projekt", sade UB. RM menade att största problemet är upphovsrätter och äganderätter, "dels att leta fram dem, dels att få lov att använda de här bilderna och skriva avtal som gäller för allt som kan hända en bild". Det här med upphovsrätten tog även HK upp och uttryckte att "jag är nog mest rädd för register eller Datainspektionen som ingen vill bli ovän med". För säkerhets skull skrev HK till Datainspektionen och frågade rakt på sak om vad som är tillåtet. Hon fick en A4-sida med rekommendationer, men också besked om att så länge de inte skadar någon och följer de upphovsrättsliga reglerna så är digitalisering bara något

som välkomnas. Trots det kan HK berätta om ett fall där en släkting haft starka synpunkter på en äldre bild som kommunen gav ett nystartat företag tillåtelse att använda. De har också tillämpat själv censur då en känd svart sångare som barn var avbildad tillsammans med tre vita pojkar. De vita pojkarna hade badshorts på sig men sångaren var naken. "Det som var rätt i en tid, kanske inte är rätt några decennier senare [...] på 70-talet var det fullständigt naturligt att en pojke kunde springa naken, men idag är vi så rädda för att särbehandla färgade människor. [...] Man får vara lite försiktig med vilken tid man lever i och det kan bli på bekostnad av att man får censurera det som har varit".

Upphovsrätt

Universitetsbiblioteket har också haft diskussioner om upphovsrätten. När det gäller äldre material är upphovsrätten utgången, men för att få lov att lägga ut nya samlingar måste det finnas ett avtal eller en överenskommelse. Beträffande Per Baggesamlingen sade UB "vi menar i alla fall att vi äger rätten till de avfotograferade bilderna på nätet men egentligen är det väl ingen som äger rättigheterna till originalplåtarna".

Det går inte att få fram exakta uppgifter om hur många besökare de bildsamlingar jag undersöker har haft, men HK sade att de brukat ha flera hundratusen träffar per år. Universitetsbiblioteket har det senaste året haft 15 863 besökare som tittat på ungefär 374 000 sidor, men då gäller det samtliga sex samlingar i bild databasen. Regionmuseet mäter inte antalet besökare. Däremot är alla tre verksamheterna tacksamma över att få in kommentarer till bilderna och det handlar oftast om vilken plats som en bild föreställer eller vem personen är som fotograferats.

Databasstudier

Universitetsbibliotekets bild databas

Lunds universitets biblioteks hemsida ligger under Lunds universitet och har ett flertal direkta sökvägar, t ex kan man gå direkt till *Öppettider*, *Fjärrlån* och *E-resurser hemifrån*. Det finns även länkar till *Katalogen Lovisa*, *LUBsearch* och *Databaser A-Ö*. Vidare kan man med flikar komma till *Låna*, *Publicera* och *Biblioteken*. Däremot kan jag inte finna någon direkt väg till bibliotekets samlingar och ingenting på förstasidan som visar att det finns digitalt tillgängliga bildsamlingar. (Lunds universitets bibliotek, u.d.).

Genom att söka på bildsamlingar får jag upp ett par träffar men inget som leder till Per Bagges fotosamling. En sökning på Per Bagge ger inte heller något resultat. Till slut söker jag via google.se och då kommer Universitetsbibliotekets samling högst bland sökresultaten. Jag provar sedan att via Lunds universitets biblioteks hemsida gå till Universitetsbiblioteket under fliken *Bibliotek*. Där gör jag en ny sökning på bildsamlingar och får upp relevanta resultat med Per Bagges bilder som sjunde post. (Lunds universitets bibliotek, u.d.).

Per Bagge föddes 1866 i Värmland och utbildade sig under 1890-talet till fotograf i Stockholm. 1893 kom han till Lund där han började praktisera hos porträttfotografen Lina Jonn. Tio år senare, 1903, köpte Per Bagge ateljén som då drevs av Linas syster

Maria Jonn. Bagge drev ateljén fram till sin död 1936 och under sina drygt 40 år i Lund dokumenterade han stadens utveckling med sin kamera. Förutom sina bilder av stadsmiljön som gjorde Per Bagge känd, var han en mycket uppskattad porträttfotograf. (Universitetsbiblioteket, 2013).



*Fröken Ingegerd Borre,
maj 1924.*

Foto: Per Bagge, UB

Per Bagges fotosamling innehåller porträtt av skåningar och Lundabor samt Lundamiljöer från 1890-talet fram till 1930-talet. Sedan de fotografiska plåtarna förvärvades av UB 1953 har de förvarats i sina originalkartonger i bibliotekets källarmagasin. Det visade sig vara skadligt för glasnegativen som långsamt höll på att förstöras. År 2003 inleddes därför ett bevarandeprojekt där ca 2 000 av glasnegativen rengjordes och lades över i syrafria kuvert. Därefter skannades bilderna och registrerades efter motiv.

Ovanstående information kan man få på UB:s hemsida, men där framgår inte vilka urvalskriterier som använts för att få fram vilka bilder som skulle skannas in. Det går inte ens att få fram hur många bilder som finns i samlingen för på en sida står att den innehåller cirka 26 000 bilder medan samlingen på en annan sida uppskattas till ca 15 000 - 20 000 bilder. (Lunds universitets bibliotek, u.d.).

Med utgångspunkt från UB:s hemsida går det knappast att bedöma vilken typ av digitalisering som används för Per Bagges bildsamling. Det verkar som om de planerar att digitalisera hela samlingen eftersom de skriver att en "första räddningsaktion kunde inledas". Dock talar det faktum att varje bild har försetts med metadata om motiv, årtal, geografisk plats, teknisk data m m mot att det handlar om en massdigitalisering. Det stämmer bättre med en kritisk digitalisering vilken Snickars (2009, p. 167) beskriver som att den tar till vara den erfarenhet och tradition som man förknippar historisk och kritisk textutgivning med. Dessutom förser den digitala objekt som fotografier med stora mängder metadata vilka bäddas in i objekten på olika sätt. (Lunds universitets bibliotek, u.d.).

UB tycks ha anammat detta då varje bild i Bagges samling har en stor mängd metadata. Det finns t o m en QR-kod till varje bild som om man skannar in den snabbt öppnar webbsidan med bild och metadata. Ytterligare en funktion som finns till varje bild är möjligheten att lämna kommentarer om bilden. Det är också enkelt att köpa en högupplöst kopia av en bild då det finns en knapp som lägger bilden i en varukorg. Vid en jämförelse mellan Bagges bildsamling och t ex en konstutställning framstår bildarkivet som mer socialt eftersom brukarna har möjlighet att lämna kommentarer. Dessa kommentarer syns inte öppet och det är därför troligt att de går till en redaktör som lägger till relevant information i metadatan. (Lunds universitets bibliotek, u.d.).

Per Bagges samling tycks enbart bestå av fotografiska plåtar och inte några pappersbilder. Det är förmodligen så att de pappersbilder som framställts har sålts till kunden och firman har bara arkiverat negativet. De flesta bilderna föreställer en namngiven person, åtminstone när det är en man avbildad. Kvinnorna går oftast under

frutitel och barnen har inte förnamn utan kallas barnen, gossen eller flickan. Här kan kommentarsmöjligheten bli till hjälp genom att brukarna kan namnge personer de känner igen. Det kan möjligen vara lite känsligt att bilderna är utlagda helt öppet utan hänsyn till den personliga integriteten. De flesta foton i Bagges samling är visserligen äldre än 70 år men även i UB:s andra bildsamlingar med nyare foton ligger bilderna helt öppet. UB har gjort sin digitalisering i hög upplösning vilket innebär att man kan förstora bilderna på sin skärm. (Lunds universitets bibliotek, u.d.). Det går aldrig att återskapa en hög upplösning från en lägre så därför är det bra att långtidslagra bilder i hög upplösning.



Lundautställningen 1907. Foto: Per Bagge, UB

Regionmuseets bild databas

Regionmuseet i Kristianstad är enkelt att finna på nätet och då man går till hemsidan får man upp en sida med bilder, länkar och flikar vilka gör det lätt att gå vidare. Då jag är intresserad av bildsamlingar går jag direkt till fliken *Samlingar* och får upp en sida med tydliga beskrivningar av de olika samlingar museet har. Här finns länkar till såväl föremål, kartor och litteratur som till bilder. Under rubriken *Bildarkiv* finns lite fakta om museets bildinnehav och en länk till sökfunktionen *Minnesluckan*. Här kan man välja om man vill söka i databasen för foton eller föremål. På sidan för *Samlingar* finns också en rubrik som lyder "Museets bästa bilder på Historisk Bildbyrå". Det framgår av texten att Regionmuseet sedan några år tillbaka ingår i ett projekt tillsammans med IBL Bildbyrå, REGIS (Registreringscentralen i Skåne), Kulturen i Lund och Malmö Museer. Syftet med projektet är "att öka allmänhetens och bildköparnas tillgång till institutionernas bildskatter och tillhandahålla ett större urval - både lokalt, regionalt och nationellt". (Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2009).

Eftersom det är museets eget bildarkiv som är föremål för min undersökning koncentrerar jag mig på *Minnesluckan*. Den har en egen sida som beskriver de olika

områden som omfattas, däribland finns rubriken *Databaser* som tar upp bildarkivet och har en länk direkt till sökverktyget. (Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2014).



De inskannade bilderna långtidsförvaras på cd-skivor i Regionmuseets arkiv.

Det står inte mycket information på sökverktygets sida utan bara "Välkommen att söka i museets samlingar. Här kan du hitta det mesta från benkammar till glasplåtar". Därunder finns det möjlighet att i databasen *Foto* antingen söka på *Fritext* och/eller *Sök ort*. Några slumpvisa sökningar på olika ord som en viss gata, ett yrke eller "kvinna" visar att det varierar stort hur mycket metadata som finns till bilderna. Varje bild har ett indexnummer och följande rubriker: *Bildtext, Fotograf, Fotograferingstid, Förvärvat från, Motiv, Gata, Kvarter, Ort, Socken, Kommun, Härad* och *Län*. Det tycks som om en stor mängd foton av personer saknar uppgifter om deras namn medan platser oftare är identifierade. Av de bilder jag får fram är det ytterst få som har fotograf angiven och det går därför inte att veta om bilden är tagen av en tidningsfotograf, en porträttfotograf eller en privatperson. Om man klickar på sökbilden får man upp en något större bild men den är ganska grovkornig och det går inte att förstora den ytterligare för att få fram några detaljer. Allt detta tyder på att det har gjorts en massdigitalisering och inte en kritisk digitalisering. (Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2014).

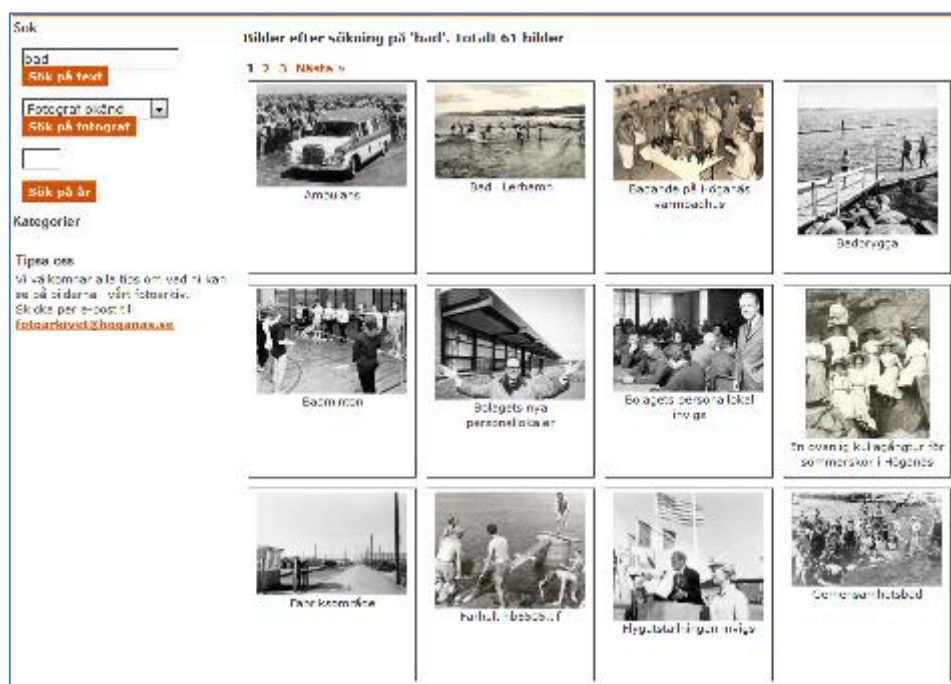
Jag ser inte någon direkt möjlighet att lämna kommentarer om bilder, men på sidan *Minnesluckan* finns upplysningen att "här, i den södra flygeln, kan besökaren både hämta kunskap och själv fylla i luckor med eget vetande". Det tyder på att man rent fysiskt måste bege sig till museet för att kunna lämna kommentarer om en viss bild. På denna sida finns också information om att man kan kontakta museet för att få besked om upphovsrätt och för att beställa bilder. (Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2014).

Höganäs kommunarkivs bilddatabas

Höganäs kommuns hemsida känns som den naturliga startpunkten för att finna kommunens bildarkiv, men därifrån går inga länkar och det står inte heller något om ett bildarkiv. Det finns olika flikar för *Invånare, Turist, Företagare* och *Flytta hit*, men det är inte helt lätt att förstå att man först ska gå in under *Invånare* och därefter

välja fliken *Uppleva & göra* för att komma till en sida där det i högerspalten under *Relaterad information* finns en länk till *Gamla bilder från Kullabygden*. När man väl klickat sig fram till denna länk kommer man till Höganäs kommuns bildarkiv. Om jag däremot söker på Höganäs och bildarkiv i google.se kommer jag till en sida med lite fakta om bildarkivet. Där står att kommunen har samlat bilder från Höganäs och Kullabygden och att de tidigaste bilderna är från sekelskiftet 1900. På sidan finns också en uppmaning att lämna information till de bilder som saknar uppgifter, främst handlar det om att identifiera olika personer. (Höganäs kommun, u.d.).

Bildarkivets sida tillhandahåller tre sökmöjligheter; *Text*, *Fotograf* eller *År*. Där står också att de välkomnar alla tips om vad som finns på bilderna och en e-postadress för dessa tips. Arkivet innehåller totalt 8 787 bilder och på de sidor där man får upp samtliga bilder kan jag inte finna någon specifik ordning utan det är blandat platser, personer och företag. Klickar man på en bild får man upp en större bild med tydlig skärpa och oftast en utförlig bildtext. Till varje bild finns dessutom ytterligare flikar - *Information* med uppgifter om när bilden lades in i systemet, fotograf, datum när bilden togs och originalfilens namn samt *Ladda hem filer* där man får tre möjligheter att ladda ner bilden med olika upplösning. (Höganäs kommuns bildarkiv, u.d.).



Resultat för sökning på ordet "bad".

Skärmdump, 2014-04-15

Sökverket är enkelt att använda och tar snabbt fram bilder som är relevanta för sökningen. Använder man *Sök på fotograf* kommer det upp en rullmeny med bortåt 30 namn, men det visar sig att av dem har flera bara med 1-3 bilder medan andra är upphovsmän till flera hundra bilder. I det här sammanhanget känns det rätt att tala om upphovsmän då endast en kvinnlig fotograf finns med. (Höganäs kommuns bildarkiv, u.d.).

Det är intressant att kunna söka på årtal, men av någon anledning kommer närmare ett par hundra bilder upp med årtalet 1800. Det troligaste tycks vara att man inte vet när bilden togs, men det motsägs av att vissa av dessa bilder ändå har en tidsangivelse i bildtexten även om den är mindre specifik, t ex 1960-talet och inte exakt årtal.

Diskussion och analys

Regeringen tog 2011 fram en nationell strategi för digitalisering av kulturarv och i den framgår att digitaliseringen ska utföras både för att bevara och tillgängliggöra vårt kulturarv (Kulturdepartementet, 2011). Vid de intervjuer jag gjorde med representanter för de tre ABM-verksamheterna framkom entydigt att de ansåg att den viktigaste anledningen för deras digitaliseringsarbeten var att tillgängliggöra sina samlingar. De uttryckte det både som att de ville att så många som möjligt skulle se och använda deras bilder men också att de såg det som en skyldighet mot allmänheten.

När jag däremot undersökte hur det ser ut i verkligheten visade det sig att denna vilja att tillgängliggöra inte manifesterade sig i att det var enkelt att hitta de olika samlingarna. Av de tre minnesinstitutionerna var det bara en (Regionmuseet) som hade en direkt länk från sin hemsida till bildsamlingen, medan det för de andra visade sig vara lättare att använda ett utomstående sökverktyg (Google) för att hitta rätt. Detta medför att man måste ha förhandsinformation om att dessa bildsamlingar finns för att kunna hitta dem på respektive institution. Jag menar att det inte räcker med att digitalisera fotosamlingar och lägga ut dem på nätet för att de ska anses vara tillgängliga om det inte sedan finns en enkel sökväg för att finna dem. Visserligen kan den person som är intresserad av äldre fotografier förmodligen hitta fram till samlingarna genom olika sökningar, men det tycks anmärkningsvärt att t ex Universitetsbiblioteket inte har en mer direkt sökväg från sin förstasida.

Hinder för användare

Informanterna gör en poäng av att de vänder sig till allmänheten och inte direkt till forskare eller studenter. För den som inte är van datoranvändare kan det uppstå många hinder på vägen innan man hittar fram till de bilder man är intresserad av. Therése Davidsson (2008, p. 45) som har gjort en fallstudie av hur Länsstyrelsen i Östergötland tillgängliggjort arkivmaterial menar att "en grundförutsättning för att det ska vara meningsfullt för myndigheter att lägga ner tid, pengar och möda på onlinepublicering av sitt material är att användarna kan hitta materialet, att användarna litar på informationen och att säkerheten vid denna process är tillfredsställande". Då kan man fråga sig hur meningsfullt det är att lägga resurser på digitalisering när man inte underlättar för användare att hitta materialet.

Enligt Cook bygger det nya framväxande arkivparadigmet på att varje person genom Internet kan bli sin egen författare, fotograf eller arkivarie. För att kunna verka i detta nya digitala landskap måste arkivarier ge upp sin gamla roll som bevarandeexpert och istället arbeta nära medborgarna ute i samhället (Cook, 2013, pp. 113-114). Att äldre fotosamlingar digitaliseras och läggs ut på nätet kan ses som ett uttryck för detta, men då uppstår frågan hur nära arkivarierna verkligen kommer medborgarna. Ingen av de

tre verksamheter jag undersökte verkar ha någon speciell målgrupp utan de tänker sig lite vagt "alla intresserade" eller "allmänheten". Detta gäller även Universitetsbiblioteket som trots sin speciella ställning som del av Lunds universitet inte inriktar digitaliseringen av sina bildsamlingar mot forskare och studenter.

Eftersom verksamheterna inte har någon speciell målgrupp i tankarna för sitt digitaliseringsarbete finns det heller inte någon utomstående grupp som kunnat påverka urvalet av bilder utan det har skett helt inom respektive institution. I samtliga fall tycks målet vara att digitalisera alla bilder i mån av resurser. Medborgarna har inte möjlighet att påverka urvalet, vilket är vad Davis-Perkins et al (2005, p. 281) varnar för när de påpekar att även om minnesinstitutioner gör sitt urval baserat på vad de tror att användarna vill ha är det bara meningsfullt om motiven bakom urvalen är trovärdiga, tydliga, bestående över tid och politiska.

Massdigitalisering

Dahlström (2011, p. 95) skiljer mellan massdigitalisering i närmast industriell skala och kritisk digitalisering där man aktivt gör olika val i varje steg av digitaliseringsprocessen. I praktiken kan jag inte se att någon av de tre verksamheterna enbart håller sig till en form av digitalisering utan snarare att de håller sig någonstans mellan dem på skalan, vilket enligt Dahlström är det vanliga (Dahlström, 2011, p. 99).

Massdigitalisering känns som en effektiv metod då den kan göra stora mängder bilder tillgängliga, men bilderna kan bli av mindre värde för brukarna om det brister när det gäller metadata. Keene (2002, p. 95) skriver att man måste utarbeta en noggrann plan för hur man ska använda metadata innan man ger sig på ett större digitaliseringsprojekt. De tre verksamheter jag undersökt har ambitionen att ha med mycket metadata vilket syns i de många rubriker som finns till varje bild, t ex fotograf, motiv, årtal, plats m m, men det är långt ifrån alltid som det finns någon text under rubriken. Systemen känns ospecifika vilket gör att de måste tänjas för att man ska kunna klämma in den information som är specifik för fotografier. Benson (2009, pp. 161, 170) menar att detta förfarande har allvarliga brister och att det därför förmodligen finns miljontals bilder i arkiv runt om i världen utan information som kan leda forskare till deras existens. Brist på metadata kan också medföra tvivel på en bilds autenticitet då tekniska specifikationer är en nödvändig kvalitetskontroll (Ostrow, 1998, p. 11).

Sökord

Ofta är orden under rubrikerna även sökord vilket kan bli problematiskt i de fall personer inte är identifierade eller som i Höganäs kommuns bildarkiv där många foton fått årtalet 1800. Enligt Terras (2010, pp. 24-25) har det dessutom visat sig att de sökord som allmänheten använder sig av inte är samma som institutionerna använder, vilket ställer stora krav på brukarna.

Vid samtliga minnesinstitutioner kan medborgarna göra kommentarer till utlagda bilder. Dessa kommentarer syns inte direkt på nätet utan går via en redaktör på institutionen. Denna redaktör har som uppgift att kontrollera sanningshalten i de inskickade bidragen och bestämma vilka uppgifter som ska läggas ut. Redaktörerna tycks vara närmast till att vara de *facilitators* Cook (2013, p. 114) menar att arkivarier

ska omvandlas till i det nya digitala landskapet. Det kan emellertid diskuteras ifall de ska ses som medborgarnas hjälpare eller om de snarare sitter på makten att bestämma över vilken information medborgarna ska få ta del av.

Kirschenbaum (2008, p. 21) skriver att efter hand som elektroniska objekt börjar få en arkividentitet blir det av största vikt att förstå beskaffenheten av det som samlas in och bevaras. Även om en av de största utmaningarna är tekniken handlar det till slut om den sociala biten och därför måste ett effektivt bevarande vila på att man odlar nya sociala sedvanor. När det gäller digitala fotosamlingar skulle man kunna tänka sig ett större samspel mellan minnesinstitutionerna och medborgarna gällande vilka bilder som digitaliseras och läggs ut på nätet samt om vilken information som ges till dem. Det skulle kunna leda till den demokratisering av arkiven som Cook ser som nödvändig för att de ska kunna anpassas till det sociala synsätt och de medborgarkrav som ställs i den digitala tid han kallar för det fjärde arkivparadigmet (Cook, 2013, p. 116).

Nationell standard

Jag har velat undersöka huruvida en gemensam nationell standard skulle kunna påverka digitaliseringsarbetet med äldre fotografiska samlingar. Samtliga verksamheter anser att en sådan skulle ha gjort processen enklare för dem. Eftersom det inte finns någon sådan har varje verksamhet fått lägga resurser på att ta fram en rutin eller standardanvisning på hur arbetet ska genomföras. Då finns risken att som Davidsson skriver "elektronisk standardisering kommer att ta tid vilket leder till att man får prioritera det som eftersöks mest, och som tar mest tid för personalen att hitta" (Davidsson, 2008, p. 52).

Förespråkare för standardisering brukar peka på stordriftsfördelar som en positiv effekt men samtidigt kan standardisering ta bort utrymmet för innovationer och t o m leda till dåliga lösningar (Brunsson & Jacobsson, 1998, pp. 25-26). Ingen av verksamheterna jag undersökte trodde att en gemensam nationell standard skulle innebära några begränsningar eller hinder. De tog däremot upp att en sådan standard skulle göra det lättare för användare att hitta materialet, speciellt om olika verksamheter kunde knytas samman i en gemensam databas. Den enda som påtalade ett eventuellt problem var informanten på Universitetsbiblioteket som tog upp att det kan finnas något i respektive verksamhet som motiverar att det ska se ut på ett visst sätt och att detta lokala sammanhang kan gå förlorat om en gemensam nationell standardisering genomförs. Detta motsägs i viss mån av Busch som jämför standarder med recept och att en maträtt kan smaka på olika sätt beroende på vem som lagat den även om de följt samma recept (Busch, 2011, p. 73).

Liksom Busch anser Lengwiler att standarder är nära knutna till makt och att de används som ett instrument för auktoritet (Lengwiler, 2009, p. 96). I det fall en sådan standard skulle tas fram kan man tänka sig att varje verksamhet inom ABM-sektorn skulle vilja påverka den för att den skulle passa just deras verksamhet. Antingen skulle det kunna leda till en så omfattande standard att den i praktiken skulle bli svår att arbeta med eller så skulle den anpassas till en viss verksamhet som på så sätt skulle få den största makten över framtida digitala bildarkiv och därmed också makten över hur vårt gemensamma kulturarv ser ut.

Vårt resurser

Digitaliseringsprojekt är arbetsintensiva, kräver omfattande expertis, är organisatoriskt och logistiskt komplexa och kräver ett långsiktigt åtagande vad gäller fortsatt underhåll, migrationer och uppdateringar (Ostrow, 1998, p. 23). Trots att det alltså krävs stora resurser för att digitalisera bildsamlingar är verksamheterna överens om att det är värt det ur såväl bevarande- som tillgänglighetsaspekt. De skannar också in bilderna i hög upplösning och både Universitetsbiblioteket och Höganäs kommuns bildarkiv lägger ut dem i hög upplösning så att det går att förstora dem på skärmen. Det är bra att långtidslagra bilder i hög upplösning eftersom det aldrig går att återskapa en hög upplösning från en lägre. Visserligen kräver det mer plats men allteftersom tiden går bör utrymmesfaktorn bli mindre betydelsefull då lagringsmedierna rymmer mer data och samtidigt blir billigare (Askergrén, 2009, p. 111).

Jag har i min undersökning begränsat mig till att undersöka digitalisering av fotografiska samlingar och inte av enskilda bilder. Just samlingar ställer andra krav på upphovsrätten än en enskild bild. Enligt URL, Upphovsrättslagen, gäller skyddet för ett fotografiskt verk i 70 år efter upphovsmannens död, medan fotografiska bilder endast skyddas i 50 år efter att bilden togs (Levin, 2011, p. 81). I fall med ett enda fotografi kan man tänka sig att det är rimligare att lägga ner resurser på att ta fram om det handlar om ett fotografiskt verk eller en fotografisk bild och även vem som är fotograf än vad en institution kan göra som står inför arbetet med att digitalisera tusentals bilder. Det är naturligtvis inte möjligt att säga med total visshet att det i en större fotosamling med kanske tiotusentals eller rent av hundratusentals bilder inte finns foton som kan anses som fotografiska verk, men det är knappast rimligt att inte kunna digitalisera en samling bara därför att det eventuellt kan finnas enskilda sådana verk.

Upphovsrätten som hinder

Trots det tycks minnesinstitutioner se upphovsrätten som ett av de största hindren för digitalisering och tillgängliggörande. De tillämpar en viss självrensning när de bestämmer vilka bilder som ska läggas ut på nätet och är redo att ta bort bilder ifall någon skulle finna dem stötande. Dock är det som informanten från Höganäs kommuns bildarkiv påpekar så att tiderna förändras och att bilder som verkade oskyldiga för ett par decennier sedan kan upplevas som stötande av vissa personer idag.

Av de tre verksamheter jag studerat har Regionmuseet i Kristianstad lagt ut information om att man ska kontakta museet för att få besked om upphovsrätt och för att beställa bilder. Universitetsbiblioteket har ingen sådan information på sidorna om Per Bagges fotosamling, men när man klickat sig fram till *UB:s bildsamlingar* finns där en länk till *Bildanvändning* och där får man veta att bilderna är licensierade enligt Creative Commons vilket innebär att man får dela, kopiera och distribuera bilderna så länge man inte förändrar dem och man uppger upprättsinnehavare, och att det krävs tillstånd vid kommersiell användning. Någon sådan information hittar jag inte alls för Höganäs kommuns bildarkiv utan där finns bara en länk *Ladda hem filer* vilket förmodligen gör att användare ser sig fria att använda bilderna efter eget tycke.

Det går inte att få fram någon uppgift om hur många besökare som har tittat på de tre bildsamlingar som jag har studerat. Eftersom det uttalade syftet med digitaliseringen är att tillgängliggöra bilderna finner jag det något märkligt att ingen av verksamheterna undersöker hur de lyckas med detta syfte.

Dessutom är det oklart hur många bilder som finns inskannade och tillgängliga då de uppgifter som jag fick från informanterna på Regionmuseet och Universitetsbiblioteket skiljde sig från uppgifterna på hemsidan. Jag misstänker att det beror på att hemsidorna inte uppdateras tillräckligt ofta, men det medför att användare inte får fram aktuella uppgifter.

Avslutning

Mitt syfte med denna uppsats var att studera hur olika minnesinstitutioner inom ABM-sektorn digitaliserar sina fotografiska samlingar. Det känns som ett viktigt område att studera eftersom det finns miljoner bilder, många av dem i form av glasplåtar eller negativ, som löper risk att förstöras och därmed skulle en stor del av vårt kulturarv försvinna.

Den viktigaste frågan när det gäller digitalisering av fotosamlingar är tillgänglighet. Detta var samtliga minnesinstitutioner som jag undersökte helt eniga om, men som jag visat innebär inte deras medvetande om detta att de i praktiken gör det enkelt för användare att hitta samlingarna på nätet. Detta kan skapa en klyfta mellan institutionerna och användarna, – en klyfta som ytterligare fördjupas av att den meta-data som bifogas bilderna som sökord kanske inte är den som en vanlig användare i första hand söker på.

Trots att verksamheterna trycker på att de gör digitaliseringen för att tillgängliggöra bilderna anser jag att bevarandenaspekten är minst lika viktig. Många av de äldre fotosamlingar som kommer in till minnesinstitutionerna består av en stor mängd bilder och det är inte ovanligt att de räknas i tiotusen- eller t o m hundratusentals bilder. Det ställer stora krav på resurser för såväl bevarande som för digitalisering.

Jag har undersökt ifall en gemensam nationell standard skulle underlätta digitaliseringsprocessen och kan konstatera att verksamheterna ställer sig positiva till en sådan. Däremot tror jag det vore svårt att införa en standard i form av tvingande direktiv då de institutioner som redan har påbörjat eller t o m hunnit avsluta sin digitalisering har skapat sin egen form av standard. Då är de knappast villiga att använda sina ofta knappt tilltagna resurser till att göra om någon del av arbetet. Det skulle förmodligen också uppstå stridigheter om en sådan standard då det kan finnas lokala behov som inte skulle inrymmas i standarden. Man kan däremot tänka sig att institutioner som står inför arbetet med att börja digitalisera sina fotosamlingar skulle kunna ha god nytta av allmänna riktlinjer som de kan modifiera och använda i den utsträckning som behövs.

Jag har också försökt ta reda på efter vilka principer som institutioner gör sitt urval, för vem man gör det och om det finns några hinder för digitaliseringen. Urvalet visade sig mer bero på faktorer som kronologi eller geografi än några medvetna val efter värderingar. Verksamheterna tycktes inte heller vända sig till någon speciell målgrupp utan bara till en ospecifik allmänhet. Det största hindret för digitaliseringsarbete är brist på resurser både när det gäller pengar och arbetskraft.

Vad jag kan se vill kulturarvsinstitutioner gärna digitalisera sina fotografiska samlingar när de kan få resurser till det i syfte att tillgängliggöra bilderna, men det verkar inte finnas någon direkt plan bakom arbetet. Det kan bero på att digitalisering ofta är något som inte ingår i institutionens egentliga arbete, utan är avhängigt på de extra resurser som går att få. Digitaliseringsarbete tar lång tid då det omfattar allt från att rengöra glasplåtar till att skanna in bilder, få fram metadata och sedan publicera materialet på nätet. Det är svårt att göra långsiktiga planer när institutionen inte har egna medel utan måste söka olika typer av bidrag.

Jag har medvetet undvikit att gå in på tekniska specifikationer i min uppsats och nöjt mig med termer som låg- respektive högupplösta bilder. I Norge har Hege Oulie gett ut *Digitalisering av fotosamlingar* vilken i praktiken är en handbok som beskriver de tekniska rutinerna och kriterierna vid digitalisering. För den som är intresserad av just de tekniska frågorna ser jag stora möjligheter att forska vidare för att komma fram till de bästa och mest resurseffektiva metoderna vid digitalisering.

Avslutningsvis kan jag konstatera att det finns krav på att vårt kulturarv ska digitaliseras och tillgängliggöras (Kulturdepartementet, 2011) och att ABM-institutionerna gärna vill göra detta. Emellertid tycks man anse att bara man skannar in bilderna och lägger ut dem på nätet så ska de anses tillgängliga men som jag visat räcker inte det. För att dessa fotosamlingar verkligen ska kunna anses vara tillgängliga bör institutionerna se till att det finns enkla sökvägar som faller sig naturliga även för ovana brukare liksom att de nyckelord som används som sökverktyg verkligen är sådana som brukarna använder.

Min undersökning har av naturliga skäl blivit ganska liten, men då detta är ett område som är viktigt för bevarandet av vårt kulturarv ser jag flera möjligheter till vidare forskning. Man skulle kunna undersöka institutionerna och försöka få fram varför materialet är svårt att hitta på nätet och varför det inte tycks ligga några värderingar bakom det urval de gör. Är digitalisering bara ett självändamål för dessa institutioner? Något de kan peka på att de har utfört trots att de inte tycks följa upp arbetet vare sig med brukarundersökningar eller besöksantal. Vidare skulle man kunna göra en större undersökning bland olika grupper av brukare för att få fram hur de använder materialet och ifall det motsvarar de krav och förväntningar som de har på digitaliseringen av vårt kulturarv.

Litteraturförteckning

Alvesson, M. & Sköldberg, K., 2007. *Tolkning och reflektion - Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Askergrén, K., 2009. *E-arkivera rätt: sju perspektiv på hantering av digital information med hjälp av OAIS*. Stockholm: Näringslivets arkivråd.

Benson, A. C., 2009. The Archival Photograph and Its Meaning: Formalisms for Modeling Images. *Journal of Archival Organization*, Volym 7, pp. 148-187.

Birdsey, C. L., Golding, A. & Jacobson, R. E., 2000. The Suitability of Employing Digital Technology for Accessing Photographic Collections. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, Volym 6:122, pp. 121-130.

Bowker, G. C. & Star, S. L., 2000. *Sorting things out - Classification and Its Consequences*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Brunsson, N. & Jacobsson, B., 1998. *Standardisering*. Stockholm: Nerenius & Santérus förlag.

Busch, L., 2011. *Standards: Recipes for Reality*. Cambridge, Massachusetts; London: The MIT Press.

Conway, P., 2010. Modes of Seeing: Digitized Photographic Archives and the Experienced User. *The American Archivist*, 73(Fall/Winter), pp. 425-462.

Cook, T., 2013. Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms. *Archival Science*, Volym 13, pp. 95-120.

Dahlgren, A., 2009. Tankar om tillgänglighet och fotografier i arkiv. i: A. Dahlgren & P. Snickars, red. *I bildarkivet - om fotografi och digitaliseringens effekter*. Stockholm: Kungl. biblioteket, pp. 59-89.

Dahlgren, A. & Snickars, P., 2009 red. *I bildarkivet - om fotografi och digitaliseringens effekter*. Stockholm: Kungl. biblioteket.

Dahlström, M., 2011. Editing libraries. i: F. Fritze, F. Fischer, P. Sahle & M. Rehbein, red. *Bibliothek und Wissenschaft. Vol. 44: Digitale Edition und Forschungsbibliothek*. u.o.: Harrassowitz, pp. 91-106.

Dahlström, M., Hansson, J. & Kjellman, U., 2012. As We May Digitize - Institutions and Documents Reconfigured. *Liber Quarterly*, 21(3/4), pp. 455-474.

Davidsson, T., 2008. Tillgängliggörande av arkivmaterial på Internet. En fallstudie av Länsstyrelsen Östergötland. Volym 1, pp. 41-58.

Davis-Perkins, V., Butterworth, R., Curzon, P. & Fields, B., 2005. A Study into the Effect of Digitisation Projects on the Management and Stability of Historic Photograph Collections. i: A. Rauber, S. Christodoulakis & M. A. Tjoa, red. *Research & Advanced Technology for Digital Libraries*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, pp. 278-289.

Ferm, H. & Åstrand, M., 2012. *Are you diggin´it? Digitalt kulturarvsskapande hos kommunarkiv*. Lund: Lunds universitet.

Höganäs kommun, u.d. *Höganäs kommun*. [Online]
Available at: <http://hoganas.se/> [Använd 26 02 2014].

Höganäs kommuns bildarkiv, u.d. *Höganäs kommuns bildarkiv*. [Online]
Available at: <http://ww2.hoganas.se/fotoarkiv/> [Använd 25 03 2014].

Keene, S., 2002. Preserving digital materials: Confronting tomorrow´s problems today. *The conservator*, 26(1), pp. 93-99.

Kirschenbaum, M. G., 2008. *Mechanisms - New Media and the Forensic Imagination*. Cambridge: MIT Press.

Kulturdepartementet, 2011. *Digit@lt kulturarv - Nationell strategi för arbetet med att digitalisera, digitalt bevara och digitalt tillgängliggöra kulturarvsmaterial och kulturarvsinformation*, Stockholm: Regeringskansliet.

Kungl. biblioteket, N. R. o. R., 2001-2002. *Bilddatabaser och digitalisering - plattform för ABM-samverkan*, Stockholm: Kungl.biblioteket, Nationalmuseum, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet.

Lampland, M., 2009. Classifying laborers: Instinct, Property, and the Psychology of Productivity in Hungary (1920-1956. i: M. Lampland & S. L. Star, red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaca & London: Cornell University Press, pp. 123-148.

Lampland, M. & Star, S. L., 2009 red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaca & London: Cornell University Press.

Lampland, M. & Star, S. L., 2009. How to Unravel Standards: Teaching Infrastructure Studies. i: M. Lampland & S. L. Star, red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaca & London: Cornell University Press, pp. 207-213.

- Lengwiler, M., 2009. Double Standards: The History of Standardizing Humans in Modern Life Insurance. i: M. Lampland & S. L. Star, red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaca & London: Cornell University Press, pp. 95-122.
- Levin, M., 2011. *Lärobok i immaterialrätt*. 10:e red. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lindberg, A., 2012. *Bilden av historien. Kulturarvsinstitutioners användning av Flickr och fotografiets förändrade roll*. Lund: Lunds universitet.
- Lunds universitets bibliotek, u.d. *Lunds universitets bibliotek*. [Online]
Available at: <http://lub.lu.se> [Använd 26 02 2014].
- Malmö stad, u.d. *Fotosamlingar*. [Online]
Available at: <http://www.malmo.se/Medborgare/Kultur--noje/Museer--utställningar/Malmo-Museer/Fotografi/Fotosamlingar.html> [Använd 03 01 2014].
- Merriam, S. B., 2006. *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Millerand, F. & Bowker, G. C., 2009. Metadata Standards: Trajectories and Enactment in the Life of an Ontology. i: M. Lampland & S. L. Star, red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaca & London: Cornell University Press, pp. 149-176.
- Ostrow, S. E., 1998. *Digitizing historical pictorial collections for the Internet*. Washington D C: Council on Library and Information Resources.
- Oulie, H., 2009. *Digitalisering av fotosamlingar*. Oslo: ABM-utvikling.
- Pargman, D. & Palme, J., 2009. ASCII imperialism. i: M. Lampland & S. L. Star, red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaca & London: Cornell University Press, pp. 177-206.
- Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2009. *Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne*. [Online]
Available at: <http://www.regionmuseet.se/default.htm> [Använd 26 02 2014].
- Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2014. *Minnesluckan*. [Online]
Available at: <http://www.regionmuseet.se/minnesluckan.htm> [Använd 24 03 2014].
- Renman Claesson, K., 2005. *Kort om upphovsrätt*. Stockholm: Juridicum.
- Robinson, O. C., 2014. Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide. *Qualitative Research in Psychology*, Volym 11:1, pp. 25-41.
- SFS 1960:729, u.d. *Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*. [Online]
Available at: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument->

Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1960729-om-upphovsratt- sfs-1960-729/ [Använd 03 01 2014].

Snickars, P., 2009. Digitala fotografier - en mediehistoria. i: A. Dahlgren & P. Snickars, red. *I bildarkivet - om fotografi och digitaliseringens effekter*. Stockholm: Kungl. biblioteket, pp. 163-197.

Söderman, S., 2010. *Fotots väg från arkivboxen till allmänheten. En dokumentation av DiBiS digitaliseringsprocess samt en studie av digitaliseringens följder*. Uppsala: Uppsala universitet.

Star, S. L. & Lampland, M., 2009. Reckoning with standards. i: M. Lampland & S. L. Star, red. *Standards and their stories: How quantifying, classifying, and formalizing practices shape everyday life*. Ithaka & London: Cornell University Press, pp. 3-34.

Strandroth, C., 2009. På forskningsresa i det digitala bildarkivet - ett brukarperspektiv. i: A. Dahlgren & P. Snickars, red. *I bildarkivet - om fotografi och digitaliseringens effekter*. Stockholm: Kungl. biblioteket, pp. 91-120.

Terras, M., 2010. Should we just send a copy? Digitisation, usefulness and users. *Art Libraries Journal*, Volym 35/1, pp. 22-27.

Universitetsbiblioteket, L. u., 2013. *Per Bagges bilder*. [Online] Available at: <http://www.ub.lu.se/samlingar/digitala-samlingar/per-bagges-bilder> [Använd 03 01 2014].

University of Manitoba, N., 2010. *News Release: Professors Receive Top Honour*. [Online] Available at: <http://umanitoba.ca/news/blogs/blog/2010/09/13/news-release-professors-receive-top-honour/> [Använd 26 03 2014].

Vestberg, N. L., 2009. Flytande fotografier - originalitet och upphovsrätt i det digitala arkivet. i: A. Dahlgren & P. Snickars, red. *I bildarkivet - om fotografi och digitaliseringens effekter*. Stockholm: Kungl. biblioteket, pp. 33-58.

Intervjuer

Lunds universitets bibliotek	2014-02-05
Regionmuseet i Kristianstad	2014-02-17
Höganäs kommuns bildarkiv	2014-02-20

Bilder

Per Bagges fotosamling. Universitetsbiblioteket, Lund
Bild sidan 33: Ann-Louise Eringsmark

Bilagor

Frågemall

Vilka är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?
Hur mycket tid lägger du ner på bildarkivet?

Hur många bilder finns i arkivet?
I vilken form - negativ, glasplåtar, papperskopior?
Hur många har skannats in?
Hur många ligger ute på nätet?

Varför lägger ni ut bilder på nätet? Mål?
Hur väljer ni ut vilka foton som ska läggas ut?
Lägger ni ut metadata och i så fall vilken?

För vem digitaliserar ni bilderna? Målgrupp?
Hur tänker du att bilderna ska användas?
Har ni gjort någon brukarundersökning?

Vilken värdegrund har ni för digitaliseringen?
Vilka hinder upplever du finns för att digitalisera bilder?
Finns det några vinster respektive förluster med digitalisering?
Har ni någon form av standard att följa?
Begränsar en standard urval, tillgänglighet och användning?

Finns det möjlighet att kommentera bilderna?
Hur många kommentarer har ni fått in?
Mäter ni antalet besökare?

Finns det någon projektplan?
Varför är det värt stora resurser?
Har ni tankar om upphovsrätten?